

KANDIDĀTA DARBS .
=====

1935. g.

Stud.oec.Voldemārs Jaunvīksna,

matr.5529.

336.

DUBULTVALŪTAS NODIBINĀŠANĀS
IESPĒJAS.

S a t u r a r ā d ī t ā j s .

Lapp.

1) I e v a d s	4.
I d a ļ a :	
2) M a i ņ a	7.
3) Naudas funkcijas un viela	9.
4) Monētu attīstība	17.
5) Naudas sistēmu izveidošanās	19.
6) Dārgmetallu produkcija	29.
7) Sidraba un zelta vērtību attiecības (relācija) .	39.
8) Valūtārā iekārta līdz Amerikas atklāšanai	42.
9) Valūtāro iekārtu izveidošanās pēc Amerikas atklā- šanas līdz Kalifornijas zelta laikmetam	45.
10) Kalifornijas zelta lauku atklāšanas ietekme uz valūtārām iekārtām	58.
11) Pāreja uz zelta valūtu un sidraba demonētizācija	63.
II d a ļ a :	
1) Valūtārie apstākļi pasaules kara laikā	70.
2) Valūtārie apstākļi pēc pasaules kara	77.
3) Pasaules saimnieciskās krīzes ietekme uz valūtā- rām iekārtām	80.
4) Pašreizējais zelta stāvoklis	86.
5) Sidraba remonētizācijas projekti	92.
6) Sidraba remonētizācijas projektu kritika	116.

	Lapp.
7) Sidraba pašreizējais stāvoklis	124.
S e c i n ā j u m s	127.
Izlietotā literātūra	132.

1) I e v a d s .

Liekas, nevienam jautājumam tautsaimniecībā nav piegriezta tik liela vērība kā naudas problēmai. Literātūra par naudu ir ārkārtīgi plaša; katru gadu nāk klāt jauni pētījumi, jauni darbi. Ar naudas problēmu cilvēce nodarbojusies jau gadu tūkstošiem, kaut gan senatnē naudai nebija tik milzīga nozīme kā tagadējā modernajā laikmetā. Sakarā ar sabiedrisko darba dalīšanu, masu produkciju, tehnikas progresu, mūsu laikmetā pilnīgi neiedomājami iztikt bez naudas. Nauda ir tās asinis, kas riņķojot uztur pie dzīvības cilvēces organismu. ? *Kā tas jānoskaidro?*

Ņemot vērā naudas lielo nozīmi un varu, tai ir arī ļoti daudz pretinieku. Daudzi zinātnieki mēģinājuši teoretiski un daži pat praktiski pierādīt, ka bez naudas varot iztikt. Priekš dažiem gadiem pat kāda liela kaimiņvalsts gribēja šo teoriju izvest dzīvē, tomēr jau pašā sākumā tā atdūrās uz tādām grūtībām, ka, liekas, gadu simteņiem šo eksperimentu vairs neatkārtos, neskatoties uz to, ka tur privātā iniciatīva pilnīgi iznīcināta un visa saimnieciskā vara ir valsts rokās; tā tad apstākļi šādam eksperimentam labvēlīgi.

Naudas problēmas pētīšana sevišķi intensīva tagadējā pasaules saimnieciskās krīzes laikmetā. Daudzi zinātnieki, saimnieciski darbinieki šīs krīzes cēloņus redz vienīgi nenokārtotā un nepilnīgā naudas problēmas atrisinājumā. Jāšaubās, vai tikai naudas problēma pie tās vainīga. Tomēr nav noliedzams, ja šī problēma būtu pilnīgāk atrisināta, panākta zināma starptautiska vienošanās, valšķu valūtas nostabilizētas, krīze būtu ievērojami mīkstināta.

Naudas problēmas pētīšanā pastāv divi galvenie virzieni. Tā saucamie nōminālisti ir ieskatos, ka naudai pašai par sevi nav jābūt vērtīgai. Pietiek ar valsts varas rīkojumu, lai kādu lietu padarītu par naudu. Otra grupa, metallisti, turpretim pieturas pie uzskata, ka naudai pašai par sevi arī jābūt vērtīgai, lai tā sekmīgi izpildītu savas funkcijas. Metallisti savukārt sadalās divās grupās: monometallistos un bimetallistos. Monometallisti atzīst, ka tikai viens metalls var izpildīt naudas vietu. Bimetallisti turpretim apgalvo, ka naudai jādibinās uz diviem metalliem. Tā kā cilvēce tos laikus jau pārdzīvojusi, kad kā naudu lietoja bez dārgmetalliem arī citus metallus, tad šinī gadījumā var būt runa tik par dārgmetalliem - zeltu un sidrabu.

Abi šie metalli cilvēcei kalpojuši kā nauda daudzus gadu tūkstošus un tikai pagājušā gadu simteņa 70. gados

viens no tiem - sidrabs tika demonētizēts. Bimetallisti, kas komplektējās no aprindām, kuŗas vai nu tieši jeb netieši bija ieinteresētas, lai sidrabs arī paliktu kā naudas metalls, turpināja enerģisku cīņu pret tā demonētizēšanu. Šī cīņa turpinājās vairāk desmit gadus un tikai ap gadu simteņu maiņu tā apklusā.

Liēlais pasaules karš satricināja visu valšku saimniecisko dzīvi un reizē arī to naudas sistēmas. Radās milzīgās perturbācijas kā saimnieciskā, tā arī politiskā laukā. Pasaule, kuŗa īsi pēc kara beigām it kā atspirga, divpadsmit gadus vēlāk ļoti nopietni saslima ar smagu, satricinošu saimniecisku krīzi. Radās liels daudzums dažādu padomu gan no zinātnieku teorētiku grupām, gan no praktisku saimniecisku darbinieku aprindām, kā novērst šo visu dragātāju krīzi. Sakarā ar to arī jau apklusušie bimetallisti uzsāka no jauna savu zaudēto cīņu, jo apstākļi tās uzsākšanai bija labvēlīgi. Radās atkal prasība ievest sidrabu kā naudas metallu. Jautājums kļuvis atkal ļoti akūts, jo arī dažas lielvalstis nostājušās bimetallistu pusē.

Mana darba nolūks apskatīt jautājumu: vai būtu iespējama dubultvalūtas ievēšana un vai cilvēce no tā gūtu kādus labumus?

I d a ļ a .

2) M a i ņ a .

Pirmatnējais cilvēks ļoti labi iztika bez naudas. Viņa prasības nebija lielas. Visu vajadzīgo dzīvei viņš pagatavoja pats. Ar laiku tomēr, iedzīvotāju skaitam pieaugot un dzīvei diferencējoties, viņš vairs nevarēja visus savām vajadzībām nepieciešamos priekšmetus pagatavot pats, bet bija spiests iemainīt tos no citiem. Radās maiņa. Šāda maiņa bez naudas bija ļoti apgrūtinoša. Ne vienmēr gadījās, ka mainītājiem bija tie priekšmeti, kādus viņiem vajadzēja. Radās vajadzība pēc tāda priekšmeta, kas kalpotu kā maiņas starpnieks.¹⁾

Cilvēce nostaigāja gaŗu un ērkšķainu ceļu, līdz tai izdevās atrast vielu, kas apmierinoši izpildītu naudas funkcijas. Saimnieciskās iekārtas vēsturiskā evolūcijā naudas vietu ir izpildījušas daudz un dažādas lietas, atkarībā no sabiedriskā attīstības līmeņa. Katram laikmetam bija sava nauda.

Cilvēka greznošanās tieksmes ir neaprobežotas, lai tas atrastos uz kāda attīstības līmeņa atrazdamies. Pir-

1) Evzļin - Deņgi, I d. 6.lapp.

matnējā sabiedrībā, kad ražošanas līdzekļi bija kopīpašums, greznošanās priekšmeti bija pirmie privātīpašuma un personīgas valdīšanas objekti. Katrs centās iegūt šos priekšmetus pēc iespējas vairāk, tāpēc pieprasījums pēc tiem bija liels un tie sāka apgrozīties kā maiņas līdzekļi.¹⁾

Neapstāšos pie visiem tiem priekšmetiem, kādus cilvēce lietojusi savā saimnieciskās attīstības gaitā kā maiņas līdzekļus. Ir lietoti gliemēžu vāciņi, akmentiņi, dzīvnieku zobi, lopi, ādas, labība, pat cilvēki (vergi) un daudz daždažādas lietas, līdz parādījās metalli, kuŗu labās īpašības tika uztvertas un tie sāka izspiest pārējos maiņas līdzekļus.²⁾

Varš bija pirmais metalls, ko cilvēce sāka apstrādāt, tāpēc tas arī noderēja kā pirmais maiņas līdzeklis, kas cirkulēja līdzās citiem jau tai laikā pastāvošiem. Vēlāk, kad sāka iepazīties ar citiem metalliem, arī tie sāka kalpot maiņai. Tomēr par naudu kā tādu mēs varam runāt tik tad, kad cilvēce iepazīnās ar dārgmetalliem un sāka tos apstrādāt.³⁾

1) Evzļin - Dengi, I d. 6.lapp.

2) Turpat, 6.-16.lapp.

3) Turpat.

3) Naudas funkcijas un viela.

Īsumā apskatīšu naudas funkcijas un kādai jābūt naudai, lai viņa tās sekmīgi varētu izpildīt. Saimnieciskām attiecībām attīstoties, radās vajadzība pēc obligātoriska, ar likumu noteikta vērtības mērītāja un maksāšanas līdzekļa, lai novērtētu un padarītu iespējamu vērtību tālākdošanu, pat tādos gadījumos, kad ar maiņu tam nebija nekā kopēja, piemēram, uzliekot dažādas nodevas un nodokļus par labu valstij, noteicot atlīdzību, aizņēmumus u.t.t.¹⁾ Ja nauda kalpoja kā maiņas un apgrozības līdzeklis, tad dabīgi, ka tai pašā laikā tā arī bija labākais bagātību uzkrāšanas līdzeklis, uzglabājot un uzkrājot tās nākošam laikmetam. Tādā kārtā naudai tagadējā sabiedriskajā iekārtā piemīt četras galvenās funkcijas: 1) vērtības mērītāja, 2) apgrozības un maiņas līdzekļa, 3) likumīgā maksāšanas un 4) bagātību uzkrāšanas līdzekļa funkcija.²⁾ Daži zinātnieki apstrīd pēdējo, t.i. naudas kā bagātības uzkrāšanas līdzekļa funkciju kā mūsu laikmetam nepiemērotu.³⁾ Tas tā esot gan

1) Evzļin - Deņgi, I d. 2.lapp.

2) Turpat, 3.lapp.

3) Kacenenlenbaum - Učēņije o deņgach i kredite, 9.lapp.

bijis vidus laikos, bet tagad tiekot praktizēts tikai Austrumos. Tagadējās kultūras valstīs to izdarot ar vērtspapīru iegūšanu, noguldījumiem u.t.t.¹⁾

Lai nauda šīs, viņai uzliktās funkcijas varētu izpildīt, tai jābūt derīgai un vērtīgai, viegli pārvietojamai, izturīgai, vienādai, dalāmai, viegli atšķirīgai un tās vērtība nedrīkst strauji svārstīties.²⁾

Naudas kā vērtības mērītāja pamatfunkcija prasa, lai naudai pašai par sevi būtu vērtība, lai tā būtu saimniecisks labums. Arī otra - maiņas līdzekļa funkcija prasa to pašu. Tā tad naudas materiālam jābūt derīgam, tam jāpiemīt iekšējai vērtībai. Šai vērtībai jābūt atzītai no visām valstīm un tautām.

Nepietiek, ja naudai ir vērtība. Nepieciešami, lai šī vērtība ar mazu naudas apmēru būtu augsta, kas padarītu ērtu tās pārvietošanu. No vienas puses nauda nedrīkst būt sevišķi maza apmēra. Tādos gadījumos tā viegli pazustu. Bet arī ne sevišķi liela un smaga, kas apgrūtinātu tās pārvietošanu.³⁾

Tā kā nauda kalpo kā maiņas līdzeklis nevis tiešam

1) Kacenenlenbaum - Učēņije o denġach i kredite, 9.lapp.

2) Evzlin - Denġi, 4.lapp.

3) Turpat.

patēriņam, bet gan lai iegūtu arī lietas, kuŗas pašlaik nav vajadzīgas, bet gan nākotnē, tad materiālam jābūt izturīgam, tā vērtība nedrīkst mazināties no ilgas gulēšanas (to nedrīkst iespaidot laiks), tas nedrīkst izgarot līdzīgi alkoholam, nedrīkst pūt līdzīgi dzīvnieku produktiem, nedrīkst rūsēt. Naudas materiāla izturīgums dara to spējīgu vērtību uzglabāšanai laika ziņā.¹⁾

Naudas materiāla daļām jābūt vienādīgām, t.i. vienādām pēc svara daļām, jābūt arī vienādai vērtībai.

Ciešā sakarā ar vienādīgumu stāv naudas materiāla dalāmība. Ar dalāmību šinī gadījumā nav jāsaprot fiziskas īpašības, pēc kuŗām viela mēchaniski var tikt dalīta līdz bezgalībai. Tāda dalāmība piemīt katram priekšmetam. Naudas apgrozībā nozīme ir saimnieciskai dalīšanai. Tas nozīmē, ka visas dalāmās masas vērtība paliek tāda pat priekš dalīšanas kā pēc tās. Pēc dalīšanas visām daļām kopā jābūt tai pašai vērtībai, kāda bija priekš dalīšanas vesalam gabalam. Tāda saimnieciska dalīšana nepieciešama tāpēc, lai maiņas ierocis būtu piemērojams daļījumiem, kuŗos piedalās dažāda lieluma vērtības.²⁾

Augstākā mērā vēlams, lai materiāla vērtība, ko lieto

1) Evzļin - Deņgi, I d. 5.lapp.

2) Turpat.

kā naudu, nesvārstītos. Nauda tiek apmainīta pret citām lietām un kalpo kā mērogs vērtību salīdzināšanā dažādos laika momentos. Šāda prasība ir visām mēra vienībām. Ja ir nauda, kuras vērtība pastāvīgi mainās, tad rodas tādas pašas neērtības, kā ja metrs katru dienu mainītu savu garumu un laiks būtu jāvēro pēc pulksteņa, kas iet nepareizi.

Beidzot, naudas materiālam jābūt viegli atšķīramam no citām vielām. Tā kā nauda iet no rokas rokā, tad būtu ļoti neērti, ja katram, kas to saņem, tā būtu jāpārbauda, jāpārsver un pat jāizdara ķīmiska analīze. Vajadzētu lielu zināšanu, lai atšķirtu labu naudu no sliktas. Vienkāršie ļaudis tiktu apmānīti un ciestu zaudējumus. Tāpēc naudai jābūt noteiktām, skaidri atšķīramām pazīmēm, kas novērstu kļūdīšanos.¹⁾

Pie jau minētām saimnieciskām naudas pazīmēm vēl jāpievieno tās juridiskais raksturs. Naudai savā lomā jābūt sankcionētai ar likumu. Valsts varai tā formāli jāatzīst, jāgarantē un jānodrošina, lai tā spētu izpildīt tai uzliktās funkcijas.²⁾

No agrāk sacītā redzams, kādai jābūt naudai, lai tā sekmīgi spētu pildīt tai uzliktos uzdevumus. Zelts un sid-

1) Evzļin - Dengi, I d. 5.lapp.

2) Turpat, 6.lapp.

rabs pēc savām fiziskām un ķīmiskām īpašībām it kā no dabas radīti, lai izpildītu naudas funkcijas. Mūsu laikmetā neviens cits metalls nebauda tādu vispārēju atzinību kā šie metalli. Visām tautībām, neskatoties uz to attīstības līmeni, šie metalli labi pazīstami un tās tos augsti vērtē.¹⁾

Šiem metalliem piemīt tā saucamā koncentrētā vērtība, t.i. vismazākiem fiziskiem apmēriem vislielākā vērtība, sakarā ar ko tie viegli un ērti ar maz izdevumiem pārvietojami. Dārgmetallu pārvadāšanas izdevumi, salīdzinot ar citām precēm, ir pavisam niecīgi. Aplēsts, ka pārvadājot pa dzelzceļu 1 centneru zelta 1 jūdzi, tas sadārdzinās par 0,000035 %, sidrabs par 0,00055 %, kokvilna - 0,037 %, dzelzs - 0,666 %, rudzi - 0,633 %, kartupeļi - 2,777 % un akmeņogles - 13,888 %.²⁾

Ārējie atmosfairiskie apstākļi dārgmetallus iespaido pavisam niecīgi, tāpēc tiem piemīt izturība, kāda nepieciešama apgrozības līdzekļiem, sevišķi krāšanai un uzglabāšanai.

Dārgmetalli, neatkarīgi no atrašanas vietas, ir visur vienādi. Sibīrijas zelts neatšķiras no Austrālijas

1) Evzļin - Deņgi, I d. 18.lapp.

2) Turpat, 19.lapp.

zelta, Meksikas sidrabs nē sakšu sidraba. Tie viegli da-
lāmi un savienojami; izdevumi to kausēšanai kopā ar vie-
las zudumu ir niecīgi.

Zeltu un sidrabu viegli pazīt pēc to augstā specifis-
kā svara, spožuma un skaņas, kas apgrūtina monētu viltoša-
nu un to bojāšanu ar mazvērtīgiem piemaisījumiem.

Beidzot, zeltam un sidrabam, sevišķi zeltam, piemīt
pietiekama iekšējās vērtības nesvārstība, pastāvība. Tas
izskaidrojams ar to, ka zelta atrašanās vietu ir samērā
maz un tā katra gada ieguvums, salīdzinot ar jau esošiem
krājumiem pasaules tirgū, ir niecīgs.¹⁾

Dārgmetallu vērtību tik stipri neietekmē pieprasījums
un piedāvājums kā citas preces, jo tā kā tie ir viegli pār-
vadājami, tie tūlīt parādās tur, kur pēc tiem ir pieprasī-
jums. Šeit tomēr jāpiezīmē, ka šo dārgmetallu īpašību var
ņemt vērā tikai attiecībā uz īsākiem periodiem. Ja tur-
pretim mēs ņemsim vairākus gadu simteņus, tad novērojama
diezgan liela zelta un sidraba vērtību starpība. Sevišķi
to vērtība krita pēc Kalifornijas un Austrālijas zelta
lauku atklāšanas. Tas bez šaubām mazina šo metallu saim-
niecisko, kā naudas funkciju izpildītāju nozīmi, tomēr cil-
vēcei vēl līdz šim nav izdevies atrast labāku vērtības mē-

1) Evzļin - Deņgi, I d. 19.lapp.

rītāju par zeltu.¹⁾

Visas aprādītās dārgmetallu īpašības, attīstoties kultūrai un civilizācijai, kā arī pieaugot tirdznieciskai apgrozībai, izbīdīja tos kā visvairāk pieprasīto preci, kuŗa sakarā ar to kļuva par dabīgu naudu saimnieciski attīstītās valstīs.²⁾

Rezumējot iepriekš teikto, mēs varam secināt:

1) Senatnē naudas funkcijas izpildīja vērtīgākie tā laika priekšmeti un proti: greznuma un rotas lietas.

2) Savā tālākā attīstībā naudas funkcijas izpildīja katra laikmeta visvairāk lietotās preces.

3) Kad cilvēce iepazīstas ar metalliem, tie stājas šo preču vietā, papriekšu nekaltā veidā, pēc svāra un arī citādās formās, pēdīgi no tiem izkaļ monētas, no kā attīstās metalla nauda.

4) Tomēr šeit šī attīstība neapstājas. Saimnieciskās dzīves diferenciacijas dēļ aug pieprasījums pēc naudas. Sekas ir tās, ka dārgmetalli izspiež lētākos metallus.

Sidrabs izspieda vaŗu, bet tā kā arī tas nebija spējīgs apmierināt stipri attīstītās saimnieciskās dzīves prasības, tad tā vietu ieņēma zelts. Pašlaik galvenais

1) Evzļin - Deņgi, I d. 20.lapp.

2) Turpat.

naudas metalls ir zelts. Sidrabam un vaņam visās civīlīzētās valstīs vairs ir tikai maiņas naudas nozīme.¹⁾

1) Evzļin - Deņgi, I d. 21.lapp.

4) M o n ē t u a t t ī s t ī b a .

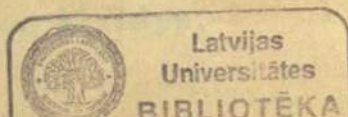
*neražģa uzī
nodala*

Kad cilvēce iepazinās ar dārgmetalliem un sāka tos lietot kā maiņas līdzekļus, tā tomēr atdūrās uz diezgan lielām grūtībām. Vispirms šie metalli sāka apgrozīties dažāda lieluma stieņu un gabalu veidā. Tai laikā tie vēl kalpoja kā prece un kā nauda.¹⁾ Lai varētu noteikt to īstenību un vērtību, bija nepieciešami tos pārbaudīt un svērt.²⁾ Lai novērstu šīs grūtības, sāka izgatavot noteikta maisījuma jeb tīra dārgmetalla stieņus, pie kam, lai atkristu neērtā pārbaudīšanas procedūra, tos apzīmogoja kāda vispāratzīta autoritāte. Neapzīmogoja visu stieņa virsu, bet gan tādā veidā, lai to varētu dalīt nebojājot zīmogu. Šāda zīmogošana neatšķīrās no mūsu laikmeta dārglietu apzīmogošanas, ko izdara tā saucamās provju valdes, kuŗas nolūks garantēt dārglietu īstenību. Ar šādu zīmogošanu atsvabināja saimniekotājus subjektus no sarežģītās un grūtās pārbaudīšanas operācijas. Tomēr tā vēl nebija monēta vārda pilnā nozīmē, jo, lai konstatētu stieņa vērtību, tas bija jāsver.³⁾

1) Evzļin - Deņgi, I d., 37.lapp.

2) Turpat, 38.lapp.

3) Turpat, 40.lapp.

Vēlāk jau nācās spert soli tālāk naudas apgrozības papildināšanā un proti: atzīmējot uz stieņiem kopā ar zīmogu arī to svaru. Labāko garantiju par stieņu īstenību un to svaru varēja dot valsts vara, tāpēc ka to katrs pazīst un atzīst, bez tam tai arī pieder tiesības sodīt par monētu viltošanu. Tāpēc arī šī zīmogošana ļoti ātri pārgāja valsts varas rokās un reizē ar to arī tika sperts vēl viens solis monētas attīstības gaitā, proti: valsts vara bez atzīmes par raudzi un svaru vēl uzspieda savu ģerboni, pie kam stieņi tika dalīti mazākās daļās, kas apmierināja apgrozības prasības.

Kā redzams, šeit nākuši klāt jauni elementi: raudze un svars. Te jau ir nauda tiešā nozīmē. Atkrīt tās pārbaudīšana un svēršana. Valsts ģerbonis garantē atzīmju pareizību, un Ipašnieks zina, kur griezties, lai saņemtu nōminālvērtību. Šādā veidā attīstījās monēta. Valsts vara sāka kalt monētas, t.i. izgatavot zināmas formas dārgmetallu gabalus, atzīmējot, ka tie līdzinās tik un tik daudz dārgmetalla svāra vienībām.

Sakarā ar šādu rīcību, preču apmaiņa un naudas apgrozība dabūja jaunu tehnisku atvieglinājumu, kas padarīja ātru un ērtu naudas pāreju no rokas rokā. Katram preču daudzumam, kas apgrozījās tirgū, tika radīts attiecīgs naudas ekvivalents.¹⁾

1) Evzļin - Deņgi, I d., 41.lapp.

5) Naudas sistēmu izveidošana -
nāš.

Vispirms valsts vara aprobežojās ar to, ka apzīmogoja pienestos dārgmetalla gabalus, apliecinot to īstenību un svaru, bet ar laiku tā pārgāja uz aktīvāku darbību un sāka pati izgatavot naudu, kalt monētas un apgādāt ar tām tirdzniecisko apgrozību. Lai šo uzdevumu sekmīgi veiktu, bija nepieciešami monētu kalšanu izdarīt pēc stingri izstrādāta plāna, kas apvienotu atsevišķas monētas vienā veselā un radītu noteiktu sistēmu, lai tās bez grūtībām varētu izpildīt naudas funkcijas un tādā kārtā kalpotu tirdzniecības apgrozībai, dažādu vērtību mērīšanai un būtu par vērtību objektu saimniecisku labumu pārejā no rokas rokā.¹⁾

Šādam nolūkam vispirms, izlietojot savu rēgulētāju likumdošanas un administratīvo varu, valsts noteic vai nu vienu jeb vairākus metallus, kurus liek par pamatu savai naudas iekārtai, t.i. nosaka, no kāda metalla jeb metalliem jākal monētas. Šādā veidā tiek radīta naudas sistēma. Tālāk valsts noteic zināma nosaukuma nacionālo pamatvienību, t.i. likumdošanas ceļā nosaka, cik svara daļas

1) Evzļin - Deņgi, I d. 42.lapp.

tīra metalla šī vienība saturēs, lai tā kalpotu kā likumīgs maksāšanas līdzeklis, aplēsumu vienība un likumīgais vērtības mērītājs. Beidzot tiek noteiktas atsevišķu monētu tehniskās attiecības pret pamatvienību, t.i. noteic veselumu rindu monētu, kuŗas ietilpina sevī tik un tik daudz pamatvienības daļu, tādā kārtā izstrādājot monētu sistēmu. Tādā veidā naudas sistēmā mums ir naudas iekārtas juridiskā puse, bet monētu sistēmā tās tehniskā puse. Abas sistēmas apvienojas un saistās vienā veselā, proti: naudas pamatvienībā, tādā kārtā radot zināmas valsts valūtu.¹⁾

Tā tad ar valūtu saprot zināmas valsts naudas kopību, kuŗu uzskata par kaut ko veselu. Par valūtu var runāt tik tur, kur atsevišķi naudas veidi sakausēti vienā veselā un atrodas ciešā sakarā viens ar otru. Tāds ir valūtas zinātniskais apzīmējums. Praktiskā dzīvē valūtai ir plašāka nozīme. Vispirms min valūtu sakarā ar naudas vielu, piemēram zelta jeb sidraba valūta. Tālāk sakarā ar valsti, par kuŗas naudas iekārtu ir runa, piemēram Latvijas, Vācijas, Anglijas valūta. Beidzot vēl sakarā ar naudas vienību, kas ir pamatā zināmas valsts naudas iekārtai, piemēram lati, mārciņas, franki, markas u.t.t.²⁾

1) Evzļin - Deņgi, I d., 42.lapp.

2) Turpat, 43.lapp.

Īsumā apskatīsim dažādas naudas sistēmas un to izveidošanos. Valsts vara attiecībā uz naudas sistēmām var ieņemt šādus viedokļus:

1) Tā nosaka, ka zelts un sidrabs abi vienādā mērā ir likumīgi maksāšanas līdzekļi. No abiem metalliem kaltās monētas laiž apgrozībā, nenosakot nekādu vērtību attiecību to starpā. Tādā gadījumā vienā laikā funkcionē divas naudas sistēmas, viena no otras pilnīgi neatkarīgas, no kurām viena dibinās uz zeltu, otra uz sidrabu, pie kam katrai ir sava vienība un reizē ar to arī sava atsevišķa monētu sistēma. Šī ir tā saucamā parallēlā sistēma. Šai sistēmā nav vienotas naudas, nav vienota naudas aparāta, bet pastāv divi jeb vairāki pilnīgi atsevišķi veidi. Noslēdzot darījumu, iepriekš jāvienojas, kādā naudā tiks izdarīts maksājums - zeltā jeb sidrabā. Šī sistēma bija sevišķi izplatīta Vācijas valstīs vidus laikos, kad zelta un sidraba monētas viltoja valdība, un atkarībā no dārgmetallu ražām to vērtību attiecības rēgulējās brīvi tirgus procesa ietekmē. Tagad šī sistēma pastāv maz attīstītās valstīs kā Ķīnā, Mongolijā, Tibetā.¹⁾

Tā kā saimnieciskās attiecības kļuva arvienu komplikētākas, šī sistēma praksē radīja lielas neērtības. Katrs

1) Evzļin - Deņgi, I d., 43.lapp.

maksājums prasīja pamatīgu aplēsumu, t.i. vajadzēja aplēst, cik viena metalla monētu varēs saņemt pret otra metalla monētām. Tas prasīja daudz laika, pie kam vienkāršie ļaudis tika apmānīti un cieta zaudējumus. Sakarā ar to praktiskā dzīve padarīja vienu no apgrozībā esošiem metalliem par vērtību mērītāju, bet otrs metalls kļuva par preci, kuŗas vērtība svārstījās atkarībā no abu metallu tirgus vērtības. Valsts varai cits nekas neatlika, kā sankcionēt šo metallu kā likumīgo maksāšanas līdzekli. Tādā veidā nodibinājās vienkāršā naudas sistēma jeb monometallisms.¹⁾

Monometalliskā sistēma ir vienkārša un nerada pārpratumus. Katrs noteikti zina, cik viņam jāmaksā un cik jāsaņem. Var būt divējāds monometallisms: zelta un sidraba. Naudas sistēmām vēsturiski attīstoties, vispirms pastāvējusi parallēlā sistēma, kad apgrozībā bija divi jeb pat vairāki metalli. Kā jau augstāk minēts, tas radīja lielas neērtības; tāpēc par vērtību mērītāju palika viens metalls, un pēc parallēlās sistēmas nāca monometallisms. Tomēr arī tam bija savas ēnas puses.²⁾

Ja naudas pamatā ir varš un vairāk attīstītā saimnieciskā iekārtā sidrabs, tad lielākos darījumos trūkst

1) Evzļin - Deņgi, I d., 44.lapp.

2) Turpat.

likumīgo maksāšanas līdzekļu. Tādas pašas grūtības mēs pārdzīvotu, ja vienīgais apgrozības līdzeklis būtu zelts. Tad mazākiem darījumiem trūktu apgrozības līdzekļu.¹⁾

Izeju no šāda stāvokļa atrada ievēdot dubultvalūtu.

Monētas kaļ no diviem jeb vairākiem metalliem, kas apgrozās kā līdztiesīgi likumīgi maksāšanas līdzekļi, bet šo metālu vērtību attiecības stingri nosaka valsts vara. Šādu sistēmu sauc par dubultvalūtas jeb bimetalisma sistēmu. No parallēlās valūtas sistēmas tā atšķiras ar to, ka pastāv ne divas, bet gan viena naudas vienība, kas izteikta un izpaužas divos metālos. Dubultvalūtas pamatā var būt varš un sidrabs, bet parasti ar to saprot zeltu un sidrabu. Likums nosaka zelta un sidraba savstarpējās vērtību attiecības - relāciju un atzīst tādu naudas vienību, kur zināms skaits viena metāla svara vienību līdzinās noteiktam daudzumam otra metāla svaru vienībām.²⁾

Jau senatnē, Bābeles naudas sistēmā, stingri noteiktā relācijā 1:13 $\frac{1}{3}$ kā zelts, tā sidrabs tika lietoti naudas vielai, pie kam abiem metalliem bija vienādas tiesības. Šai sistēmā cirkulē kā sidraba, tā zelta monētas un tās obligātoriski bija jāpieņem maksājumos. Abu

1) Evzlin - Deņgi, I d., 44. un 45.lapp.

2) Turpat, 45.lapp.

metallu līdztiesības izpaužas tādējādi, ka dēbitoram, kas aizņēmās zināmu summu zeltā, bija tiesības savu parādu atmaksāt sidrabā, pie kam kreditoram tas bija jāpieņem.¹⁾

Monētu izkalšanā katrs varēja nodot vai nu zeltu jeb sidrabu un prasīt, lai viņam izkaļ monētas. Abu metālu relācija bija noteikta ar likumu un grozīt to varēja tikai likums.²⁾

Tomēr izrādījās, ka laiku pa laikam te viens, te otrs metāls pazuda, bet palikušais kļuva par vienīgo maksāšanas līdzekli. Tas notika tāpēc, ka tirgū dārgmetālu vērtību attiecības bija pakļautas biežām svārstībām, turpretim to nōminālās attiecības palika ilgāku laiku nemainīgas. Tāpēc bija izdevīgi pārkausēt monētas, kuru metāla satura vērtība bija augstāka par to nōminālvērtību, un apmainīt pret metālu, kā nōminālvērtība bija augstāka par tā metāla vērtību, dodot pēdējo kaltuvei naudas izkalšanai.

Ja piemēram sidrabs bija kritis divkārtīgi pret likumīgo relāciju, tad tādā gadījumā bija izdevīgi pirkt sidrabu, likt no tā izkalt monētas divreiz vairāk nekā iepriekš un ar tām dzēst parādu, kas bija ietaisīts zeltā.

1) Evzļin- Dengi, I d., 46.lapp.

2) Turpat, 45.lapp.

Vārdu sakot, metalls, kā vērtība kritās pasaules tirgū, izspieda dārgāko un labāko metallu. Sakarā ar to arī Grežams uzstādījis savu likumu, ka sliktākā nauda izspiež labāko, t.i. lētākais metalls dārgāko.¹⁾

Ja sidrabs krit, zelts izzūd no apgrozības, tomēr daļa tā paliek, bet tas cirkulēs ar zināmu piemaksu. Šādā stāvoklī jau faktiski nodibinās sidraba valūta.

Drusku citādi ir, ja zelts kļūst lētāks, bet sidraba vērtība ceļas. Tad atmaksājas pārkausēt sidraba monētas. Lielās sidraba monētas tiek uzpirktas, pārkausētas un izvestas. Tirdznieciskā apgrozība tomēr nevar iztikt bez maiņas naudas un tāpēc cits nekas neatliek kā izlaist sidraba maiņas naudu ar mazāku metalla saturu, kuŗas maksāšanas spējas ierobežo līdz zināmai summai.

Tādā gadījumā faktiski nodibinās zelta valūta, kaut gan oficiāli pastāv dubultvalūta, kuŗa labvēlīgos apstākļos var atgūt savu praktisko nozīmi.

Tādā kārtā bimetallisma sistēmā, t.i., kad valsts vara nosaka abus metallus kā likumīgus maksāšanas līdzekļus, uzstādot to starpā noteiktu relāciju, no apgrozības izzūd te viens, te otrs metalls. Spekulanti pārkausē un izved tā metalla monētas, kuŗa vērtība stieņos ir dārgāka

1) Evzļin - Deņgi, I d., 46.lapp.

kā monētās.

Dubultvalūtas trūkumus centās novērst ar tā saucamās klibojošās valūtas sistēmu. Šai sistēmā abiem metalliem ir neaprobežotas maksāšanas spējas, bet brīvi izkalts tiek vienīgi zelts. Sidrabu izkaļ aprobežotā daudzumā pēc valsts ieskatiem. Pilntiesīga nauda, t.i. tāda, kuras metalla vērtība līdzinās nōminālai vērtībai, ir zelta monētas, turpretim sidraba monētas ir nepilnvērtīgas. Metallam, no kā pagatavo nepilnvērtīgās monētas, bez šaubām ir sava vērtība, bet tā ir mazāka par nōminālvērtību. Vērtības mēritājs ir vienīgi zelts, bet sidrabs padarīts par maiņas naudu.¹⁾

Šādā veidā mēs iepazīnāties ar četriem galveniem valūtu veidiem: 1) parallēlo, 2) monometallisko, kas var būt a) sidraba un b) zelta, 3) bimetallisko jeb dubultvalūtu un 4) klibojošo valūtu.

Šāda naudas sistēmu attīstības kārtība ir ne tikai loģiska, bet arī vēsturiska. Visās tautās un visos laikos naudas materiāla izvēlēšanā notikusi sekojot vienam un tam pašam evolūcijas likumam, pie kam galveno lomu ir spēlējuši tā laikmeta dārgmetallu ražošanas apstākļi un saimnieciskās prasības.

1) Evzļin - Deņgi, I d., 47.lapp.

Parān map!

Vēsture pazīst trīs naudas metalla veidus: vara, sidraba un zelta. Zelts un sidrabs arvienu ir tikuši lietoti kā naudas metalls, pie kam zelts kā retākais ir vērtēts dārgāk; tā tad vecākā naudas sistēma ir parallēlā. Pakāpeniski tomēr sidrabs kļūst par visizplatītāko naudu, jo zelta bija par maz, kāpēc tas bija par dārgu.

Tādā veidā izveidojās sidraba monometallisms. Pats par sevi saprotams, ka attīstoties tirdznieciskām attiecībām un pieaugot tautu turības līmenim, radās lielākas vajadzības, radās nepieciešamība tās aplēst lielākām vienībām un tāpēc notika pāreja no mazvērtīgākā metalla uz vērtīgāko - nodibinājās zelta monometallisms.¹⁾

Bez tam vēl ļoti svarīga ir tā saucamā zelta kodola valūta (Goldkernwährung), kuņas būtība ir tā, ka zelts netiek izkalts un laists apgrozībā, bet tā vietā cirkulē papīrs. Formāli pastāv zelta valūta, tikai pasliktinātas kvalitātes. Arī Latvijā pastāv zelta kodola valūta. Bez šīm vēl pastāv papīra valūta, kuņas būtība ir tā, ka papīra naudas zīmes, kuņas izdotas uz zināmu daudzumu metalla naudas, netiek tomēr pret metallu apmainītas, bet tām piešķir likumīgā maksāšanas līdzekļa spēku.²⁾

1) Evzļin - Deņgi, I d., 48.lapp.

2) G.Obst - Geld-, Bank- und Börsenwesen, 32.lapp.

Vēl jāmin sidraba valūta ar aizliegtām izkalšanas tiesībām, kuŗas ir tikai valsts varai, bet ne privātpersonām.

Papīra valūtu un sidraba valūtu ar aizliegtām izkalšanas tiesībām sauc par brīvām valūtām, bet pārējās par saistītām, jo to vērtība ir saistīta ar dārgmetallu vērtību.¹⁾

1) G.Obst. Geld-, Bank- und Börsenwesen, 39.lapp.

6) D ā r g m e t a l l u p r o d u k c i j a.

Vēsturiski neiespējami noteikt, kad sākusies dārgmetallu iegūšana un kuŗa tauta to pirmā iesākusi. Spriežot pēc arhaioloģiskiem izrakumiem, dārgmetalli cilvēcei bijuši pazīstami jau daudz tūkstošus gadu priekš Kristus dzimšanas. Ļoti iespējams, ka pirmais no metalliem, ar kuŗu cilvēce iepazinusies, bijis zelts, jo tas dabā sastopams tīrā veidā. Cik tālu sniedzas veco civilizāciju pētījumi, visur sastopami norādījumi, ka zelts ir lietots dažādu priekšmetu izgatavošanai. Tiek minēti zelta zobeni, dunči un citas lietas.¹⁾

Saprotams, ka zelta bija par maz, lai to lietotu ikdienišķā dzīvē, bet tā bija pietiekami rotas lietām, kuŗas sevišķi cienīja pirmatnējais cilvēks. Tā kā tā laika krājumi nespēja apmierināt visus pieprasījumus, tad dabīgi, ka to vērtēja ļoti augstu un tas kļuva par bagātības noteicēju.²⁾

Pielaiž varbūtību, ka gar Vidus jūru dzīvojošās tautas ar zeltu iepazinušās stipri vēlu. Tām zelta bijis

1) Evzīn - Deņgi, I d., 162.lapp.

2) Turpat, 163.lapp.

maz un tāpēc tās visiem spēkiem centušās to iegūt. Vēsture min argonautu gājienu uz Kaukazu pēc zelta, apmēram 2500 gadus priekš Kristus.¹⁾

Kaut cik ticamus norādījumus par tā laika zelta krājumiem dod kāds Karnaksas tempļa uzraksts, kas attiecas uz 16.gadu simteni priekš Kristus. Šis uzraksts stāsta, ka ēģiptieši pēc kāda kaņģāģijena Āzijā ieguvuši 4-5 kg zelta, pie kam šis ieguvums tiek raksturots kā ļoti svarīgs. Tas rāda, ka tanī laikā zelta bijis ļoti maz. Vēlāk zelta krājumi pieaug. Fēniģieši to iegūst no Indijas un Dienvidafrikas un, kā liekas, arī no Transvālas.²⁾ Bez tam arī Maķedonijā un Trāģijā tiek iegūts zelts. Tāpat zeltu iegūst arī Ēģipte pie Nīla iztekas un pēc dažām ziņām arī Arabijā.³⁾

Tāpat liela nozīme kā zelta iegūšanas vietām bijusi Spānijai, Austrijai, Galicijai un Luzitānijai. Romas periodā šiem apgabaliem vēl pievienojas Zalcburga, Korintija un Daģija (tas attiecas jau uz 130.-160.g. pēc Kristus).

Sidrabs tīrā veidā sastopams reti. Pa lielākai daļai tas ir sajaukts ar citiem metalliem. Tā raģošana ir

1) Evzģin - Deģgi, I d., 164.lapp.

2) Turpat, 165.lapp.

3) Turpat.

daudz grūtāka un prasa zināmas zināšanas kalnrūpniecībā. Tāpēc ar sidrabu cilvēce iepazinās daudz vēlāk, kad tai jau bija pazīstami metallapstrādāšanas tehniskie paņēmieni.¹⁾

Tāpēc sidrabs tika vērtēts augstāk par zeltu un tikai, kad dabīgie zelta avoti bija izsmelti un tā iegūšana saistīta ar lielākām grūtībām, lomas mainījās. Zelts kļuva vērtīgāks.

Pirmās ziņas par sidrabu ir apmēram 2500 gadus priekš Kristus Ķīnā, bet Vidus jūras piekrastes tautas ar to iepazinušās apmēram 1500.-1000 g. priekš Kristus. Senatnes sidraba avots bija Spānija, kur sidraba raktuvēs tika nodarbināti vairāk desmit tūkstoši cilvēku.²⁾ Grieķijas ziedu laikos kā sidraba iegūšanas vietas tiek minētas Laurijas, Trāķijas, Kipras un Mazāzijas raktuves.

Pirmajos gadu simteņos pēc Kristus kā zelta, tā sidraba iegūšana stipri kritās. Pēc Romas valsts sabrukšanas barbaru valdīšanas laikā Eiropas metallrūpniecībā iestājās dziļš klusums. Dārgmetallu iegūšana gandrīz pilnīgi tiek pārtraukta un līdz 7. gadu simtenim pēc Kristus par to nekas nav dzirdams.

1) Evzļin - Deņgi, I d., 166.lapp.

2) Turpat.

Balkānu pussalā un Mazāzijā apstākļi bija drusku labāki, bet vispārīgi trīs gadu simteņus priekš Karolingu perioda dārgmetallu iegūšana nošlīd līdz minimumam, un dažus gadu simteņus to ražas nesedz pat dabīgo zudumu, tā kā zelta krājumi šinī periodā stipri samazinās.¹⁾

Karolingu laikmetā dārgmetallu iegūšana atdzīvojas. Sākas zelta skalošana Francijas un Vācijas upēs, kas līdz 15.gadu simtenim dod labus panākumus.²⁾

Tāpat arī palielinās sidraba pieplūdums, kā liekas, no Spānijas, kur arabi atjaunoja raktuves. Tiek atjaunotas arī Elzasas, Ungārijas un Transilvānijas sidraba raktuves. Diezgan daudz zelta iegūst 15.gadu simtenī Zalcburgā. Nedaudz dod arī Zviedrija, Norveģija un Itālija, bet atjaunojoties tirdznieciskiem sakariem, to ieved arī no Afrikas.

Tomēr līdz 15.gadu simteņa beigām dārgmetallu ieguvumi ir niecīgi. Šis tumšais periods bija kaŗu un trauksmes laikmets, kas nebija labvēlīgs dārgmetallu ražošanai. 16.gadu simteņa sākumā bija jūtams ārkārtīgs šo metallu trūkums, vēl jo sevišķi tāpēc, ka Eiropa sāka atmosties no smagā vidus laiku sastinguma. Visas tā laika zināmās zelta

1) Evzļin - Deņgi, I d., 167.lapp.

2) Turpat, 168.lapp.

atrašanas vietas Eiropā un Āzijā bija jau izmantotas. Cilvēce no šo metālu trūkuma ārkārtīgi cieta un tāpēc ķērās pie mēģinājumiem dārgmetālus iegūt mākslīgā ceļā ar alķīmijas palīdzību.

Amerikas atklāšana un tur iegūtie milzīgie dārgmetālu krājumi, kā arī jaunas to atrašanas vietas palīdzēja izklūt no grūtā stāvokļa un reizē ar to lika pamatu jaunai ērai attiecībā uz dārgmetālu rūpniecību, ar kuru nevienu iepriekšējo nevar salīdzināt.¹⁾

Cik dārgmetālu ražots senatnē un vidus laikos, paliek nenoskaidrots, tomēr to daudzums ir niecīgs, salīdzinot ar to daudzumu, kādu ieguva pēc Amerikas atklāšanas. Sākot ar 1493.gadu dārgmetālu ražas pakāpeniski cēlušās, kas redzams arī klātpieliktās tabulās.²⁾

Zelta iegūšana no 1493. līdz 1934. gadam.

Zelta iegūšanu var sadalīt 7 periodos:

I periods no 1493. līdz 1680. g.						
II	"	"	1681.	"	1760.	"
III	"	"	1761.	"	1820.	"
IV	"	"	1821.	"	1847.	"
V	"	"	1848.	"	1870.	"
VI	"	"	1871.	"	1890.	"
VII	"	"	1891.	"	1933.	" (iesk.).

1) Evzļin - Dengi, I d., 168.lapp.

2) Turpat, 174.lapp.

Pirmajā periodā, no 1493. līdz 1680. gadam, zelta ieguvumi lēni, bet pakāpeniski pieaug. Ja no 1493. līdz 1520. gadam caurmēra gada raža bija 186.470 oz., tad perioda beigās no 1661. - 1680. gadam tā pieaug līdz 297.709 oz. gadā. Šinī periodā iegūts 46.675.370 oz. zelta.

Otrā periodā, no 1681. līdz 1760. gadam, jūtami pieaug zelta ieguvumi. Perioda sākumā tie ir 346.095 oz., bet beigās 791.211 oz. gadā. Visā periodā iegūts 43.257.825 oz.¹⁾

Trešajā periodā, no 1761. līdz 1820. g., zelta ieguvumi samazinās, jo Brazīlijas zelta atrašanas vietas bija izsmeltas. Ja perioda sākumā caurmērā gadā iegūst 665.066 oz., tad beigās tikai 367.957 oz. Visā periodā iegūts 34.147.480 oz.

Ceturtajā periodā, no 1821. līdz 1847.g., zelta iegūšana cēlās, pateicoties Krievijai, kura ieguva ļoti daudz zelta un kura šinī periodā bija galvenā zelta ražotāja. Ja perioda sākumā gadā caurmērā ieguva 357.044 oz., tad beigās tie sasniedza 1.750.502 oz. Visā periodā iegūts 28.698.375 oz.

Piektais periods, no 1847. līdz 1870.g., ievada jau-

1) K.Helfferich - Das Geld, 86.-88.lapp.

Prof. R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, IV tab.16.
lapp.

nu laikmetu zelta iegūšanā un stipri atšķiras no iepriekšējiem. 1848.gadā Kalifornijā atklāja bagātus zelta laukus, kas pārspēja visas līdz šim pazīstamās zelta atrašanās vietas. Bez tam nāca klāt bagātīgas Austrālijas un Dienvidamerikas zelta atrašanas vietas, tā kā šinī periodā ieguva tikpat daudz zelta, cik agrākos 250 gados, no 1600. līdz 1850.g., kopā. Gadā caurmērā ieguva apmēram 6,5 milj. oz., bet visā periodā tika iegūts 125.581.276 oz.

Sestajā periodā, no 1871. līdz 1890.g., zelta ražas samazinās, jo Austrālijas un Amerikas zelta lauki bija izsmelti.¹⁾

Šinī periodā caurmēra ieguvumi nokrīt līdz 5,5 milj. oz.gadā, kas bija par iemeslu šaubām, ka pasaules zelta krājumi būšot izsmelti. Tomēr šīs bažas bija veltīgas, šinī periodā iegūts 106.950.802 oz.

Septītais periods, no 1890. gada līdz mūsu laikmetam, devis pasaulei vislielākos zelta krājumus. Jau pagājušā gadu simteņa pēdējos gados zelta ieguvumi atkal pakāpeniski cēlās, un iztrūkums, kas bija radies septiņdesmitajos gados, ātri izlīdzinājās. Deviņpadsmitā gadu simteņa beigās zelta ieguvumi pārsniedza 2½ reizes to daudzumu, kādu ieguva Kalifornijas un Austrālijas periodos. Uz neilgu

1) K.Helfferich - Das Geld, 88., 89., 90. un 91.lapp.

laiku, sakarā ar būru karu, zelta ražas gan it kā apstājās augt, bet tad pārsniedza pat $3\frac{1}{2}$ reizes Kalifornijas periodu. Pasaules karš un ar to saistītie traucējumi gan atkal pazemināja zelta ieguvumus, bet sākot ar 1923.gadu tie uzrāda augošu tendenci.¹⁾ Šī perioda sākumā caurmēra gadā ieguva 7.882.565 oz., bet 1933.gadā pat vairāk kā 24.720.000 oz. Šinī periodā līdz 1933.gadam, pēdējo ieskaitot, iegūts apmēram 767.971.000 oz. Skaitot no 1493. līdz 1934. g. pasaule ieguvusi 1.153.282.987 oz. zelta.²⁾

S i d r a b a i e g u v u m i.

Sidraba iegūšana neiet parallēli zelta iegūšanai. Kopīgs tām abām ir tikai to ārkārtīgā attīstība, sākot ar 19.gadu simteņa otru pusi, pateicoties pilnīgākām ģeografiskām un ģeoloģiskām zināšanām un metallurģijas tehniskam progresam.

Tāpat kā zelta iegūšana sadalās septiņos periodos, tā sidraba iegūšana sadalās piecos periodos.

I	periods	no	1493.	līdz	1620.	g.
II	"	"	1621.	"	1680.	"
III	"	"	1681.	"	1810.	"
IV	"	"	1811.	"	1830.	"
V	"	"	1831.	"	mūsu	dienām.

1) K.Helfferich - Das Geld, 90.-97.lapp.

2) „Ekonomists” Nr.2/3 - 1935.g. 65.lapp.

Pirmajā periodā, no 1493. līdz 1620.g., sidraba ražošana ārkārtīgi pieauga, pat vairāk kā zelta. Perioda sākumā Eiropā, Vācijā un Austrijā tika iegūts ļoti daudz sidraba. Sākot ar 1545.gadu, kad atklāja Bolīvijā bagātās Patozi raktuves, sidrabs milzīgos daudzumos plūda uz Eiropu.

Šinī periodā pasaule ieguva 1.006.050.060 oz. sidraba.

Otrs periods, no 1621. līdz 1680.g., zīmīgs ar sidraba ražas atslābumu, kas vedams sakarā ar Patozi raktuvju izsmelšanu. Šinī periodā ieguva 705.306.700 oz.¹⁾

Trešajā periodā, no 1681. līdz 1810.g., sidraba ražas atkal pacēlās, pa daļai sakarā ar Patozi raktuvju atjaunošanu, Peru raktuvju atklāšanu un Meksikas sidraba ražām. Šinī periodā iegūts 2.340.982.960 oz. sidraba.

Ceturtajā periodā, no 1811. līdz 1830.g., sidraba ieguvumi stipri kritās, sakarā ar kaņiem, kas ienesa traucējumus sidraba ražošanā. Iegūts tikai 321.927.595 oz. sidraba.

Piektajā periodā, no 1831. gada līdz mūsu dienām, sidraba ieguvumi stipri aug, pateicoties Z.A.S.V. raktuvju atklāšanai, kā arī jauniem metallurģiskiem paņēmieniem. Līdz 1933. gadam iegūts 10.968.536.823 oz. sidraba.

1) K.Helfferich - Das Geld, 97.-106.lapp.

Par visiem periodiem kopā, no 1493. līdz 1934. gadam iegūts 15.342.204.738 oz. sidraba.¹⁾

Trūkst jauciena dēti
pēc kurā laimmeti jās
atsen? nī ar gadiem

1) K.Helfferich - Das Geld, 99/100.lapp.

7) S i d r a b a u n z e l t a v ē r t ī b u
a t t i e c ī b a s (r e l ā c i j a).

Naudas sistēmu attīstībā tikpat liela nozīme kā dārgmetallu iegūšanai ir zelta un sidraba vērtību attiecībām - relācijai. Lai pareizi izprastu naudas sistēmu attīstības gaitu, nepieciešami ar to iepazīties. Starp dārgmetallu ražām un relāciju ir liela starpība. Dārgmetallu ražas galvenā kārtā ir atkarīgas no faktoriem, kuriem ar monētāro apstākļu izveidošanos nav nekā kopēja, proti: no jaunu dārgmetallu atrašanās vietu uziešanas un tehniskā progresā. Turpretim relācija atkarīga no tām pārmaiņām, kādas notikušas monētāro apstākļu pārveidošanas attīstībā. Pastāv sakars starp dārgmetallu ražošanu, to izlietošanu monētāriem nolūkiem un dārgmetallu relāciju.¹⁾

Kā zināms, kāpnē sabīta redzams, relācija līdz 1870.g. bija lielākā jeb mazākā mērā pastāvīga. Senatnē Āzijas tautām zelta un sidraba relācija līdzinājās 1:13 jeb 1:13 1/3. Ēģiptē 16.gadu simtenī priekš Kristus tā līdzinājās 1:10 un vēlāk kā 1:12 jeb 1:12,7. Senās Grieķijas laikā tā līdzinājās 1:14, Romas republikas laikmetā likumīgā relācija bija 1:11 ¹⁹/21, imperātoru laikā tā mainī-

1) K.Helfferich - Das Geld, 107.lapp.

jās zeltam par labu, sasniedzot 1:14. Vidus laikos līdz pat 1370.gadam tā turējās uz 1:12, bet pēc tam sāka augt un 16.gadu simteņa beigās sasniedza 1:15.¹⁾

No tā redzams, cik niecīgas bija dārgmetallu relācijas svārstības gadu tūkstošus.

Sākot ar 1870.gadu sākas strauja sidraba vērtības krišana. Ar katru gadu par 1 kg zelta var dabūt vairāk un vairāk sidraba. Izskaidrojams tas ar ārkārtīgi pieaugošiem sidraba ieguvumiem, ko veicina jaunu sidraba atrašanās vietu uziešana un kalnrūpniecības tehnikas attīstība. Līdz 1687.g. dati savākti no Sötbēra (Soetbeer), bet pēc tam ir Hamburgas biržas atzīmes par dārgmetallu cenām.²⁾

16.gadu simteņa sākumā redzams, ka sidraba vērtība nepārtraukti krīt, izņemot dažus periodus, kur tā apstājas jeb pat drusku ceļas, bet no 19.gadu simteņa septiņdesmitajiem gadiem tā nepārtraukti slīd, un gadu simteņa beigās sidrabs ir pazaudējis jau vairāk kā pusi no savas vērtības. Pasaules kara laikā tā vērtība gan atkal paceļas, bet pēc kara vēl straujāk krīt nekā agrāk. Tas izskaidrojams ar to, ka sākot ar 1870.gadu gandrīz visas saimnieciski nozīmīgākās valstis ievada zelta valūtu, ar

1) Evzlin - Deņgi, I d., 190.lapp.

2) Turpat.

ko sidraba izlietošana monētāriem nolūkiem stipri samazinājās. Arī kalnrūpniecības attīstība gāja milzu soļiem uz priekšu, sakarā ar ko ražoja milzīgus daudzumus šī metāla un tas kļuva mazvērtīgs.¹⁾

Relācijas apmēri arī

intēnt kaitē ~~par~~

at minot katru gadu

atsērīgi,

1) K.Helfferich - Das Geld, 108. un 109.lapp.

8) Valūtārā iekārta līdz Amerikas atklāšanai.

Cik no vēstures zināms, Līdija pirmā sāka kalt monētas resp. naudu. Pirmās monētas, bez šaubām, bijušas ļoti nepilnīgas, rupji izstrādātas. To svaru varēja samazināt, ģerbonis un pārējās nozīmes noberzās.¹⁾

Ļoti bieži tās ļaunprātīgi bojāja pat valsts vara, kurai nebija noteikta jēdziena par naudas būtību, un tā uzskatīja naudas kalšanu par peļņas avotu.

Monēta pārdzīvojusi savā attīstības gaitā dažādas stadijas. Bijušas gan četrkantainas, gan ovālas monētas, līdz pati dzīve pierādīja, ka ērtākā ir apaļa. Metalls, no kā kala monētas, tāpat ir bijis dažāds: gan vaņš, dzelzs, elektrons un beidzot zelts un sidrabs. Romas laikā monētas kala no vaņa, sidraba un zelta.

Pēc Romas valsts sabrukšanas arī naudas kalšana apstājās, tā kā pēc lielās tautu klejošanas jaunām tautām bija jāsāk ar naturālo saimniecību.

Vidus laiku sākumā Eiropa ir nabadzīga, tirdzniecība vāji attīstīta, un kur vispārīgi kāda apgrozība vēl bija, tur cirkulēja sidrabs. Ar sabiedriskās dzīves atdzīvoša-

1) Evzļin - Dengi, I d., 104.lapp.

nos sāka uzplaukt arī tirdzniecība, un attīstoties Itālijas tirdzniecības pilsētām - Florencei un Venecijai, zelts atkal pamazām sāk ierasties apgrozībā. Trīspadsmitā gadu simteņa vidū Florence pēc savu tirgotāju uzstāšanās sāka kalt zelta florīnus, kam sekoja Venecija un vesela rinda citu Itālijas pilsētu.¹⁾

Pilnīgi un paliekami zelta monētas sāka apgrozīties gan tikai 14.gadu simteņa otrā pusē, kad atsevišķas Eiropas valstiņas apvienojās lielākās vienībās un to vara nostiprinājās, kad attīstījās jau rūpniecība un tirdzniecība. Itālijas pilsētas stājās tirdznieciskos sakaros ar ziemeļiem un austrumiem. Zelts ieplūda papriekšu Itālijā un no turienes tālāk Eiropā, kur arī palika.²⁾

Šinī laikmetā kultūrālākās valstīs Eiropā dominēja parallēlā sistēma, ja vispār šo chaotisko naudas apgrozību var apzīmēt par sistēmu. Nebija vēl valsts varas noteiktas naudas vienības, cirkulēja dažādas monētas, dažāda labuma, viena no otras neatkarīgas. Vienas skaitījās labākas, tās pieņēma labprāt, no citām, sliktākām vairījās.

Jāatzīmē, ka toreiz metallnaudas apgrozība bija visai maz izplatīta masās, jo savus ziedu laikus vēl pārdzi-

1) Evzļin - Deņgi, 106.lapp.

2) Turpat, 50.lapp.

voja naturālā saimniecība. Nauda galvenā kārtā apgrozījās lieltirdzniecībā un te galvenā nozīme bija zeltam. Šis metalls jau bija starptautiska nauda tanī laikā, kad neviena valsts vēl nebija likusi to savai naudas sistēmai par pamatu. Tirgotāji, noslēdzot savā starpā darījumus, neievēroja valsts varas izdotos noteikumus par likumīgo maksāšanas līdzekli, bet slēdza tos zeltā. Bet arī iekšējā dzīvē zelts pakāpeniski sāka kļūt par naudu, jo sidraba monētas, kas skaitījās par likumīgo maksāšanas līdzekli, tika stipri bojātas to sliktās kalšanas tehnikas dēļ.¹⁾

Tādā veidā Eiropas valstīs divus gadu simteņus priekš Amerikas atklāšanas, cik var spriest pēc trūcīgām ziņām, galveno lomu spēlējis zelts.

1) Evzļin - Dengi, I d., 51.lapp.

9) Valūtāro iekārtu izveidošana
nās no Amerikas atklāšanas
līdz Kalifornijas zelta
laikmetam.

Kamēr nauda apgrozījās galvenā kārtā lieltirdzniecībā, zelts bija ļoti ērts naudas materiāls. Pakāpeniski tomēr naudas saimniecība iespēžas visās saimnieciskās dzīves nozarēs. Ne tikai pilsētās apmaiņa, bet arī kļaušas tiek aplēstas naudā. Visām šīm aprindām, kuŗas pakāpeniski tiek ievilkta naudas saimniecībā, zelts bija par retu un dārgu metālu. Viņu vajadzībām vairāk piemērots bija sidrabs.¹⁾ Kā jau tas bieži tautu saimnieciskā dzīvē novērots, ja rodas vajadzība pēc kāda metāla, tas it kā pats ierodas no zemes dziļumiem. 16. un 17. gadu simtenī lielākā dārgmetālu ieguvuma daļa krīt uz sidrabu. Ne tikai Eiropā tā ieguvumi aug, bet vesela sidraba straume plūst arī no Amerikas. Sidraba monētu daudzums Eiropā ārkārtīgi pieaug. Zelta monētu kvalitāte stipri pasliktinās, jo valdības atrada, ka bojāt zelta monētas daudz izdevīgāk nekā sidraba. Apgrozība labvēlīgi izturējās pret jaunām sidraba monētām. Tādā veidā laikmeta saimnieciskās prasī-

1) Evzļin - Dengi, I d., 51.lapp.

bas un dārgmetallu ražošanas apstākļi sekmēja zelta monētu izspiešanu no valdošā stāvokļa, un naudas apgrozībā tās vietu ieņēma sidrabs.¹⁾

Šinī periodā var arī novērot dārgmetallu vērtības krišanu. Kaut gan 16. un 17.gadu simteņa sākumā dārgmetallu ieguvumiem vajadzēja septiņkārtīgi nospiest naudas vērtību, tomēr tas nenotika. Labu pārskatu dod Rogua sastādītā tabula par preču cenu līmeņa celšanos Anglijā.²⁾

	no 1541.-1582.g.	no 1583.-1642.g.	no 1643.-1702.g.
Kvieši	13 sh. 6½ d.	36 sh. 1 d.	41 sh. 11¼ d.
Mieži	8 " 5 ¾"	19 " 9 ¾"	22 " 2¼ "
Auzas	5 " 5½ "	12 " 5 "	15 " 2½ "
Liellopu gaļa	1 " 7 "	2 " 5½"	3 " 5½ "
Sviests	2 " 8 "	4 " 9½"	6 " 1 "
Dzelzs	26 " 2 ¾"	33 " 11¼"	38 " 10 "
Mūrnieku alga	3 " 4½ "	4 " 2 ¾"	6 " 7 ¾"
Laukstr. "	3 " 3 "	4 " 10 "	6 " 4 ¾"

Bez šaubām, naudas vērtība un tai atbilstošā cenu revolūcija būtu bijusi daudz stiprāka, ja saimnieciskā dzi-

1) Evzlin - Dengi, I d., 52.lapp.

2) K.Helfferich - Das Geld, 114.lapp.

ve nebūtu pastiprināti pieprasījusi pēc dārgmetalliem kā maiņas līdzekļa. Tā kā šinī periodā ļoti daudz tika iegūts sidraba, tad arī tā relācijai attiecībā pret zeltu vajadzēja krist. Tomēr tā nokrita tikai nedaudz un proti: no 1:10,5 līdz 1:12,25, kas izskaidrojams ar pastiprinātiem pieprasījumiem pēc sidraba.¹⁾

Sākot ar 1620.gadu stāvoklis mainās. Sakarā ar bagāto Petozi raktuvju izmantošanu, sidraba ieguvumi kritās, turpretim zelta cēlās, pateicoties bagāto Brazīlijas zelta lauku atklāšanai. Tanī pašā laikā stipri aug pieprasījumi pēc zelta monētām. Eiropa stipri cieta no nežēlīgiem un ilgstošiem karjiem. Saprotams, ka tādā nemierīgā laikmetā katrs centās iegūt zeltu, ko vieglāk pārvietot un noslēpt.²⁾ To vēl sekmēja 17.gadu simteņa vidū sākusēs starptautiskā attiecību atdzīvošanās un apgrozījumu pieaugums. Sakarā ar to, līdzīgi kā iepriekšējā periodā, kad attīstījās naudas saimniecība, palielinājās pieprasījums pēc sidraba monētām, tā tagad vairojās pieprasījumi pēc zelta. Monētas no šī metalla tiek pastiprināti kaltas un ieņem ievērojamu vietu apgrozībā.

Cirkulēja kā zelta, tā sidraba monētas. Abas tika

1) K.Helfferich - Das Geld, 115.lapp.

2) Evzļin - Deņgi, I d., 52.lapp.

atzītas neaprobežotos apmēros par likumīgu maksāšanas līdzekli.¹⁾ Pateicoties tam, arī relācija no 1:12,25, kāda pastāvēja agrāk, laikmetā no 1601.-1620.g., pacēlās līdz 1:14 caurmērā, bet laikmetā no 1701. līdz 1720.g. pat līdz 1:15,21, kas ir augstākā vidus laikos un kuŗa vēl cēlās tikai 19.gadu simteņa trešajā ceturksnī.²⁾

Raksturīga vidus laiku īpatnība, tāpat tiem sekojošā perioda līdz 17.gadu simteņa beigām, ir ārkārtīgi chaotiskais naudas iekārtas stāvoklis.un apgrozības līdzekļu juceklis. Vienā un tai pašā tirgū bija apgrozībā dažāda labuma, svara un vērtības monētas. Valdnieku bija daudz un,neskatoties uz savas teritōrijas lielumu, viņi visi centās kalt savas monētas. Uz katra soļa bija naudas kaltuves. Katrai bija sava sistēma, pie kam kalšanas tehnika bija ārkārtīgi primitīva. Kalšanu izdarīja ar āmuru un stangām. Tāpēc monētas nebija apaļas un ģerbonis neapsedza virsu. Pēc kalšanas monētas nesvēra, tā kā jau izlaižot tās no kaltuves, viņas atšķīrās līdz 40 % viena no otras.³⁾ Pēc izlaišanas tās bojāja tālāk, apgrīžot malas un līdz ar to bojājot uzrakstus. Lielākais ļaunums tomēr

1) Evzļin - Deņgi, I d., 52.lapp.

2) K.Hēlfferich - Das Geld, 116.lapp.

3) Evzļin - Deņgi, I d., 52./53.lapp.

bija tas, ka tā laika valdnieki uz monētu kalšanu skatījās kā uz izdevīgu ienākumu avotu. Monētas sistematiski bojāja, samazinot to metalla svaru un lielumu. Vienā laikā apgrozībā bija gan vienāda nosaukuma, bet dažādas vērtības monētas.

Sakarā ar to vidus laikos monētas bija nepilnvērtīgas, jo starp to nōmināl- un faktisko vērtību bija ļoti liela starpība. Iedzīvotāji no tā ļoti cieta, un tāds stāvoklis stiprā mērā traucēja Eiropas saimniecisko attīstību. Notika biežas sacelšanās, kas vēl vairāk traucēja saimniecisko uzplaukumu. Tirgotāji savā starpā norēķinājās ar dārgmetalliem nekaltā veidā pēc svara, sverot arī monētas, jeb noteicot starptautisku ideālu aprēķinu vienību.

Tāds stāvoklis kļuva nepanesams, kad naudas saimniecība iespiedās visās saimnieciskās dzīves nozarēs. Vienīgā izeja bija monētu reformas. Sākot ar 17.gadu simteņa beigām, visas Eiropas valstis tiešām sāka atzīt šādu nepieciešamību. Pateicoties dārgmetallu pieplūdumam un kalšanas tehnikas progresam, tas arī izdevās.

Lai savestu naudas iekārtu normālā stāvoklī, vispirms bija nepieciešami novērst monētu bojāšanu, ko piekopa plašos apmēros. Jānovērš bija arī nepārtrauktā svārstīšanās starp zeltu un sidrabu. Pret monētu bojāšanu cīnījās ar

parastiem līdzekļiem - sodiem, kas tomēr nelīdzēja, un tā izbeidzās tik tad, kad kalšanu sāka izdarīt mēchaniski un tā izveidojās tik pilnīga, ka šādā veidā kaltās monētas nebija iespējams viltot.¹⁾

Noteikt pastāvīgu relāciju starp zeltu un sidrabu tomēr nevarēja. 17.gadu simteņa pirmajā pusē sakarā ar biežām relācijas svārstībām, kurās gan mēģināja novērst mainot tīra metalla saturu monētās, te izzuda vai nu zelts jeb sidrabs. Valsts vara šeit izrādījās bezspēcīga. Dārgmetallu ražošanas gaita un Eiropas tautu saimnieciskās prasības noteikti prasīja pāreju uz zelta monometallismu, kas arī notika, tikai dažādā veidā,

Pirmā pie savas valūtārās iekārtas izveidošanas ķērās Anglija. Vēl tai laikā, kad Eiropā valdīja pilnīgs monētu chaoss, Anglija nežēloja nekādus upurus, lai uzturētu pilnvērtīgas savas monētas. Tas arī saprotams, jo jau tanī laikā Anglija saimnieciskās attīstības gaitā bija pirmā, tāpēc viņa visvairāk izjuta nekārtīgo naudas apgrozību.²⁾ 1663.gadā Anglija atceļ visus dārgmetallu izvešanas aizliegumus un uzsāk mēchanisku monētu kalšanu, pārbaudot katras monētas svaru, bet pēc trim gadiem ievēd

1) Evzļin - Deņgi, I d., 53. un 54.lapp.

2) Turpat, 55.lapp.

brīvu un bezmaksas monētu kalšanu. 1695.gadā parlaments izdod likumu, ka visas sidraba monētas jāpārkaļ uz agrāk izdoto noteikumu pamata par tīra sidraba saturu tanīs uz valsts rēķina. Tautai tiesība zināmā laikā nodot bojātās monētas kaltuvē un pret tām saņemt jaunas pilnvērtīgas, pie kam zaudējumus nes valsts. Pārkalšana valstij izmaksāja 2,7 milj.£. 1717.gadā blakus sidrabam kā likumīgs maksāšanas līdzeklis tiek atzīts zelts, kuŗu tāpat brīvi izkaļ. Pastāv dubultvalūta, pie kam zelts novērtēts stipri augstāk, salīdzinot ar tirgus cenu, proti: 1:15,2. Sekas no tā bija tās, ka sidraba monētas tika pārkausētas un izvestas, bet zelts pieplūda.¹⁾ No 1701. līdz 1816.g. Anglija izkala vairāk kā par 90 milj.£ zelta monētu, bet sidraba tikai par 908.200 £.²⁾ Rezultātā pilnvērtīgās sidraba monētas izzuda un palika noberztās, mazvērtīgās, kuŗu pārkausēšana neatmaksājās. Visi milzīgie pārkalšanas izdevumi bija veltīgi. Apgrozībā palika zelta monētas, kuŗas lietoja lielākiem maksājumiem, sīkās naudas trūka, jo tās vietu izpildīja nepilnvērtīgās sidraba monētas.³⁾ Lai nevarētu piespiest pieņemt neaprobežotā daudzumā tādu naudu,

1) Evzļin - Deņgi, I d., 56.lapp.

2) K.Helfferich - Das Geld, 117.lapp.

3) Evzļin - Deņgi, I d., 56.lapp.

kuŗas materiālā vērtība ir zemāka par nōminālo, parlaments 1774.gadā izdeva likumu, ka 25 £ pārsniedzošs maksājums nav atzīstams par likumīgu, ja sidraba svars nelīdzinās noteiktam 5 sh. 2 d. par unci. Tā šis likums tikai pilnvērtīgas sidraba monētas pielaiž lielākiem maksājumiem, bet kā jaunu elementu ievēd mazvērtīgas sidraba monētas sīkiem maksājumiem. Sidraba monētu likumīgās maksāšanas līdzekļa spējas bija ierobeŗotas, tā formālā līdzība ar zeltu atcelta. 18.gadu simteŗa beigās sidraba cenas krit un 90. gados jau sasniedz likumīgo relāciju 1:15,2, bet pēdīgi to pat pārsniedz. Sidraba kalšana, kas līdz šim bija iespējama tikai ar zaudējumiem, kļūst izdevīga, zelta turpretim otrādi. Kas līdz šim pārkausēja sidraba monētas, tagad ķērās pie zelta. Sidrabs plūda uz kaltuvi, zelts aizplūda. Ar pastāvošo naudas likumdošanu Anglija riskēja pazaudēt savus zelta krājumus, bet zelts bija iesakņojies tautā, jo tas bija piemērots saimnieciskām prasībām un augoŗai rūpniecībai. Lai to aizkavētu, brīva sidraba kalšana tika pārtraukta. 1798.gadā izdeva likumu, kas noliedza kaltuvēm pieņemt sidrabu izkalšanai, ar to apturot tā ieplūšanu, jo tas varēja apgrozībā parādīties tikai kaltā veidā.

Tā Anglijā dabīgā ceļā nodibinājās zelta valūta. Abiem metalliem tika ierādīta katram pienācīgā vieta -

zeltam lielākiem maksājumiem un sidrabam sīkiem. To var uzskatīt kā pirmo soli sidraba demonētizēšanā.¹⁾

Citādu ceļu gāja Francijas valūtārās iekārtas evolūcija. Naudas iekārta daudz maz nokārtojās tikai pēc tiem satricinājumiem, kurus sagādāja Džons Lo 1723.gadā. Vecās zelta un pilnvērtīgās sidraba monētas tika no apgrozības izņemtas un ieviesta jauna sistēma, nosakot relāciju 1:14,145, jo sakarā ar Brazīlijas zelta lauku atklāšanu, zelta ieguvumi stipri cēlās un zelta monētu daudzums palielinājās. Tomēr 18.gadu simtenī sidraba ieguvumi ceļas, bet zelta samazinās, tā kā likumīgā relācija izrādījās zemāka par tirgus vērtību; tāpēc zelta monētas pārkausēja un izveda. 1785.g. relāciju nosaka 1:15,5, kādu patur arī reorganizējot naudas iekārtu 1803.gadā, pārejot uz frankiem. Franks ir naudas vienība un līdzinās 35 g 0,9 raudzes sidraba. No 1 kg zelta 0,9 raudzes kaļ 155 gab. divdesmit franku gabalus jeb 3100 frankus, un no 1 kg sidraba - 40 gab. piecfranku gabalus jeb 200 frankus. Izkalti tiek abi metalli bez ierobežojumiem pret nelielu atlīdzību, tā tad - dubultvalūta. Naudas reformas izvešanaš laikā tirgus relācija bija līdzīga likumīgai.²⁾

*Kāda šāda līg
relācija?*

1) Evzļin - Dengi, I d., 57.lapp.

2) Turpat, 58.lapp.

Tomēr drīz sidraba vērtība krīt, bet zelta ceļas, sa-
karā ar lieliem pieprasījumiem pēc tā un samazinātiem ie-
guvumiem. Ap 19.gadu simteņa 20.gadiem, kad zelta iegūša-
na atkal paceļas, uz laiku paceļas arī sidraba vērtība, bet
Anglija tik lielos apmēros pieprasa zeltu, ka tas atkal
ceļas. Tai pašā laikā angļu £ sāk ieņemt starptautiskā
maksāšanas līdzekļa vietu agrākā spāņu piastra vietā. Visi
šie apstākļi sekmēja zelta vērtības celšanos, tā kā neska-
toties uz pieaugošiem zelta ieguvumiem, tirgus relācija bi-
ja zeltam izdevīgāka nekā likumīgā.¹⁾ Sākot ar 1840.gadu
sidrabs krīt straujāk, un 1848.gadā Londonā un Parīzē tir-
gus relācija ir 1:16,12 jeb 1:15,94 caurmērā šinī gadā.
Zelta monētas pārkausē un izved, turpretim sidrabs pie-
plūst milzīgos apmēros. Palikušās zelta monētas cirkulēja
ar lielu agio, kas 1848.gadā sasniedza pat 120 %. 19.gadu
simteņa vidū Francijas naudas iekārta sastāvēja gandrīz
tikai no sidraba, kaut gan formāli pastāvēja dubultvalūta.

Šādu pašu stāvokli pārdzīvoja arī tās valstis, kas
bija pieņēmušas franču naudas vienību, kā Beļģija, Šveice
un Itālija, tikai šeit sidraba valūta arī formāli tika at-
zīta. Beļģija ar 1832.gada likumu par naudas vienību no-
teica sidraba franku, nenosakot relāciju starp zeltu un

1) Evzļin - Deņgi, I d., 58.lapp.

sidrabu un aizliedzot zelta franka kalšanu.¹⁾

Holandes naudas sistēma tika reorganizēta 1816.gadā. Abiem metalliem piešķīra likumīgā maksāšanas līdzekļa spējas ar relāciju 1:15,87. Salīdzinot ar tirgus vērtību, zelta bija ievērtēts par augstu, tāpēc pilnvērtīgās sidraba monētas izzuda, bet zelta monētas kļuva tikai valsts. Privātpersonām kalšana bija noliegta. Sabiedrība tomēr atzina par naudu tikai sidrabu, jo pie tā bija pierasts, tāpēc arī valdība neuzdrošinājās pāriet uz zeltu.²⁾ 1839.gadā samazināja guldeņa svaru no 9,613 līdz 9,45 g, kas līdzinājās relācijai 1:15,604. 1845.gadā izdeva likumu par nepilnvērtīgo sidraba monētu pārkalšanu, kuŗu beidza 1847.gadā ievēdot tīru sidraba valūtu. Zelta monētas zaudēja likumīgā maksāšanas līdzekļa spējas un valdība ķērās pie to izņemšanas no apgrozības.³⁾

Z.A.S.V. 1792.gadā ievēda dubultvalūtu, atļaujot abu metālu brīvu izkalšanu ar relāciju 1:15, kas līdzinājās tirgus vērtībai. 1832.gadā samazināja zelta desmitdolaru gabala svaru no 16,0376 līdz 15,0462 tīrā zelta, kas līdzinājās relācijai 1:16. Sidraba dolara svars pali-

1) Evzļin - Dengi, I d., 59.lapp.

2) Turpat.

3) Turpat, 60.lapp.

ka tas pats, kaut gan faktiski tas bija izmests no apgrozības, jo zelts bija ievērtēts par augstu. Sakarā ar to arī zelts palika par galveno apgrozības līdzekli Z.A.S.V.

Vācija 18.gadu simteņa otrā pusē stājās pie savas naudas iekārtas rēgulēšanas, ievēdot parallēlo valūtu. Fridrihs Lielais 1750.gadā izdeva likumu, ar kuru noteica, ka jaunā zelta monēta Fridrihs dors līdzinās 5 sidraba taleriem, reizē dodot rīkojumu, ka rakstveida saistības, kas slēgtas zeltā, likvidējamās zeltā, bet sidraba tikai ar sidrabu. Tā tad sidraba un zelta monētas nevarēja stāties viena otras vietā; tāpēc arī relācijai nebija nozīmes. Attiecības Fridrihs dors = 5 taleriem bija labvēlīgas zeltam, tāpēc tas arī sāka cirkulēt ar agio, salīdzinot ar sidrabu. Ar 1769.gada reskriptu šo agio noteica līdz 5 %, bet ar 1787.gada patentu atcēla cietās attiecības starp zeltu un sidrabu un tās bija pakļautas brīva tirgus rēgulēšanai.¹⁾

Austrijā notika tas pats. 1787.gadā tika atcelti noteikumi, kas noliedza lažu uz dažādu sugu naudām. Arī pārējās ģermāņu valstīs atteicās no cietu attiecību noteikšanas starp zeltu un sidrabu. Kaut gan pastāvēja parallēlā sistēma, tomēr galveno lomu spēlēja sidrabs. Zeltam nebija

1) Evzlin - Dengi, I d., 61.lapp.

piekrišanas, jo tā kurss svārstījās. Arī vajadzības pēc tā nebija lielas sakarā ar iedzīvotāju mazzurību un apgrozījumu niecīgumu. Tādā kārtā gluži nemanot pārgāja uz sidrabu, un 1857. gadā Vīnes konference, pārstrādājot vācu naudas iekārtu, tai par pamatu lika sidrabu. Radīja jaunu naudas monētu - dālderu, kas saturēja $\frac{1}{30}$ mārciņas tīra sidraba un bija likumīgais maksāšanas līdzeklis visā vācu un Austro-Ungārijas teritorijā. Zelta monētu kalšanu pārtrauca, bet to vietā radīja divas zelta tirdzniecības vienības - kronu un puschronu, kas saturēja 10 un 5 g tīra zelta. Šo monētu vērtību noteikšanu atstāja pieprasījumam un piedāvājumam un neviens nebija spiests tās pieņemt maksājumos. Tās pieņēma valsts kases pēc kursa, kādu tām noteica brīvais tirgus.

1) Evallin - Dāgri, 1. s., 52. lapp.

2) K. Heffterich - Die Geld, 130. lapp.

10) Kalifornijas zelta lauku
atklāšanas ietekme uz va-
lūtārām iekārtām.

Kā redzējām, tad noturēt kopīgu zelta un sidraba ap-
grozību 19.gadu simteņa pirmajā pusē neizdevās, tāpēc šī
gadu simteņa vidū visur pārsvarā bija sidrabs. Kā Eiropas
kontinentā, tā arī ārpus Eiropas, piemēram Ķīnā, Japānā,
Rīt- un Vakarindijā visur pārsvarā bija sidraba nauda,
zelts bija tikai Anglijā un dažās nelielās Eiropas valsti-
ņās kā Portugalē, Z.A.S.V., Britu kolonijās Austrālijā un
Kanadā.

Pēc Kalifornijas un Austrālijas zelta lauku atklāša-
nas 19.gadu simteņa vidū notika apvērsums dārgmetallu at-
tiecībās, kas atstāja lielu iespaidu uz kultūrālo valšķu
naudas iekārtām. Laikā no 1850. līdz 1870.g. pasaule ie-
guva apmēram 4 milj. kg zelta. Šinī pašā laikmetā sākās
Āzijas milzīgais pieprasījums pēc sidraba. Sakarā ar to
sākās sidraba vērtības celšanās, bet zelta krišana.¹⁾
Ja 1848.gadā relācija caurmērā bija 1:15,94, tad 1859.gadā
tā bija 1:15,03, kas arī bija augstākā.²⁾

1) Evzļin - Deņgi, I d., 62.lapp.

2) K.Helfferich - Das Geld, 130.lapp.

Pastāvot šādām attiecībām, Francijā sāka ieplūst milzīgos apmēros zelts, bet sidraba monētas tika pārkausētas un izvestas. No 1851. līdz 1866.gadam Francijā tika izkalts 5608 milj. fr. zelta monētu, sidraba tikai 268,6 milj.fr. Visvairāk zelta monētu izkala 1859.gadā - 702,7 milj.franku, vismazāk sidraba 1864.gadā - 160.840 franku.

Neskatoties uz to, ka zelta ieguvumi cēlās no 3 līdz 18 % no visu dārgmetallu kopieguvumiem, sidraba vērtība Londonas biržā pacēlās tikai par $7\frac{3}{4}$ %, kas izskaidrojams ar to, ka Francija zeltu uzsūca tik lielos vairumos, cik bija piedāvājumu.¹⁾

Sakarā ar šādu zelta pieplūdumu, Francijas sidraba valūta pārvērtās par zelta valūtu, kas pēdējai nāca par labu. No Francijas zelts ieplūda valstīs, kurām bija līdzīga naudas sistēma, kā Beļģijā, Šveicē un Itālijā. Pat Vācija, neskatoties uz 1857.gada svinīgo lēmumu - nospiest zelta vērtību, labprāt uzsūca zelta 20 franku gabalus.²⁾

18.gadu simteņa vidū Eiropas kultūrālās valstīs iegāja fazē, ko var apzīmēt par naudas saimniecību. Kā rūpniecība, tā lauksaimniecība sāka ražot pasaules tirgum. Tehnikas attīstība radīja lielrūpniecību, kas prasīja

1) K.Helfferich - Das Geld, 131. un 132.lapp.

2) Evzlin - Dengi, I d., 63.lapp.

milzu kapitālus. Dzelzceļi, tvaikoņi, telegrafs apvienoja veselas valstis un pasaules daļas, kuŗas stājās savstarpējos tirdznieciskos sakaros. Radās vajadzība pārsūtīt uz lieliem attālumiem milzīgas summas. Vidējais labklājības līmenis cēlās, prasības palielinājās. Dārgmetallu vērtība, sakarā ar to pastiprinātu iegūšanu, krita.¹⁾ Pēc Londonas "Ekonomista" statistikas 22 svarīgāko priekšmetu cenas no 1845. līdz 1870.g. cēlās no 100 līdz 134 %.²⁾ Visi šie apstākļi bija labvēlīgi zelta apgrozībai. Sidrabs izrādījās nepraktisks, tāpēc no tā novērsās un labprāt pieņēma zeltu.

Tomēr tam bija arī savas ēnas puses. Sidrabs pazuda tik lielos apmēros, ka sāka aptrūkt mazāku naudas vienību. Vispirms tas notika Z.A.S.V., tad Francijā un citās valstīs, kuŗām bija franks kā naudas vienība. Lai šīs neērtības novērstu un zināmu daudzumu sidraba aizturētu sīkiem darījumiem, Z.A.S.V. $\frac{1}{2}$ \$ sidraba monētu pārvērš par maiņas naudu, samazinot tās metalla vērtību līdz relācijai 1:14,88, brīvu izkalšanu noliedz un maksāšanas summu ierobežo līdz 5 \$.³⁾

1) Evzļin - Deņgi, I d., 64.lapp.

2) K.Helfferich - Das Geld, 133.lapp.

3) Evzļin - Deņgi, I d., 64.lapp.

Pie tādiem pašiem līdzekļiem ķērās Francija, Šveice un Itālija. Šveice samazina savu mazo naudas vienību tīro metalla saturu no 9/10 līdz 8/10. Itālija, sākot no divfrankiem uz leju, samazina tīro sidraba saturu uz 0,835. Arī Francija ar 1864.gadu sāk kalt sidraba maiņas naudu 50 un 20 snt ar tīra metalla saturu 0,835.¹⁾

Šādas rīcības sekas bija latīņu monētu ūnijas nodibināšana 1865.gadā, kuŗas dalībnieces bija Francija, Beļģija, Šveice un Itālija. Dalībnieki noslēdza līgumu, ka garantē viens otram savstarpēju savu monētu pieņemšanu visās valsts kasēs. Piecfranku gabali palika, to kalšana bija brīva bez summas ierobežojuma. Tāpat bija brīva arī zelta monētu izkalšana ar relāciju 1:15,5, turpretim monētas vērtībā zemākas par 2 frankiem apzīmēja par maiņas naudu ar tīra metalla saturu 0,835. Tās izkala tikai valsts un ne vairāk kā 6 fr. uz galvas, nosakot to maksāšanas spējas uz 50 fr. Dubultvalūta palika, tikai modificētā veidā. Monētu svaru un tīra metalla saturu noteica vienādu, tikai katrai valstij bija tiesība dot monētai tādu formu, kādu tā vēlējās.²⁾ Līgumu slēdza uz 15 gadiem, pēc kam katrai dalībniecei bija tiesības no ūnijas izstā-

1) K.Helfferich - Das Geld, 134.lapp.

2) Evzlin - Deņgi, I d., 65.lapp.

ties, brīdinot pārējās. 1867.gadā šai ūnijai pievienojās Grieķija un Rumānija. Arī Spānija ieveda sev ūnijas sistēmu, bet ūnijā neiestājās.

1867.gadā uz Beļģijas ierosinājumu Francija sasauca Parīzē starptautisku monētu konferenci, lai apspriestos par kopēju naudas vienību. Šai konferencē piedalījās gandrīz visas valstis.¹⁾

Ieteica ievest tādu vienību, kas stāvētu vienkāršās attiecībās ar franka sistēmu. Tomēr iespaidīgākās valstis kā Anglija, Vācija un Holande aizbildinājās, ka nevar tam piekrist, jo viņu naudas sistēmas pilnīgi atbilstot tautu parašām un prasībām. Nolēma gan, ka naudas vienību pamatā jāliek zelts.²⁾

1868.gadā Vācijā, tirdzniecības darbinieku sanāksmē, kurā piedalījās pārstāvji no 119 pilsētām, pieņēma rezolūciju, ka ievadama jauna decimāla sistēma, kuras pamatā jābūt zeltam. Franču valdības ieceltā komisija izteicās tāpat par labu zelta valūtas ievēšanai.³⁾

1) Evzļin - Deņgi, I d., 66.lapp.

2) H.Helfferich - Das Geld, 136. un 137.lapp.

3) Evzļin - Deņgi, I d., 66.lapp.

11) P ā r e j a u z z e l t a v a l ū t u u n
s i d r a b a d e m o n ē t i z ā c i j a,

Saimnieciskā evolūcija sagatavoja labvēlīgus apstākļus pilnīgai pāriešanai uz zelta valūtu. Vajadzēja nelie-la pamudinājuma, lai šī kustība pilnīgi sasniegtu savu mēr-ķi, t.i. zelts tiktu sankcionēts kā vienīgais naudas metalls. Šo pamudinājumu varēja sagaidīt no Francijas, jo 60.gados tā naudas politikas attiecībās bija priekšā visām nācijām. Tā centās radīt zem savas hēgemonijas vispasaules monētu apvienību, kas bija domājama tikai uz zelta bazes. Fran-cijai bija milzīgi zelta krājumi un nedaudz sidraba. Trūka tikai attiecīga likumdošanas akta, kas atceltu sidraba piecfranka kalšanu. Tomēr 1870.g. franču un prūšu kaŗš stāvokli krasi mainīja. Jau kaŗa dēļ bija neiespējami iz-vest kādas nebūt naudas reformas, bet pēc kaŗa izrādījās, ka vadošā loma pārgājusi Vācijas rokās.¹⁾

Pēc sekmīgi beigtā kaŗa Vācijas saimnieciskais un financiālais stāvoklis bija tik labvēlīgs, ka tā bija spē-jīga nākt pretim saimniecisko aprindu prasībām un tūlīt ievest zelta valūtu. Vācu imperijas nodibināšanās iznī-cināja visus politiski tiesiskos šķēršļus, kas līdz šim

1) Evzļin - Dengi, I d., 67.lapp.

kavēja naudas reformas izvešanu.

Milzīgā, 5 miljardi lielā kara kontribūcija sagādāja materiālus līdzekļus jaunās monētas kalšanai. 1871.gadā aizliedza Prūsijā sidraba kalšanu, tādā veidā apturot tā pavairošanos. Ar 1871.gada 4.decembra un 1873.gada 9.jūlija likumiem tika ieviesta zelta apgrozība. Naudas vienība marka saturēja 0,3982 g 0,9 raudzes zelta. Marka tika pielīdzināta $\frac{1}{3}$. tālera. Relāciju noteica 1:15,5, tāpēc ka tai laikā tāda pastāvēja. Sidraba monētas atzina kā maiņas naudu, ierobežojot to maksātspējas līdz 20 Mr., un to vispārējā summa nedrīkstēja pārsniegt 10 Mr. uz iedzīvotāju. Pastāvošie apvienības tāleri līdz to izņemšanai no apgrozības tika atzīti kā pilntiesīgas monētas, kuŗas pieņemamas maksājumos bez summas ierobežojuma. Tādā veidā Vācijā nodibinājās klibojošā valūta, kas pastāvēja līdz 1900.gadam, kad galīgi izņēma tālerus no apgrozības, un no šī laika Vācijā pastāv zelta valūta.¹⁾

Vācijas piemēram sekoja Skandināvijas valstis, kuŗas pakāpeniski no 1873. līdz 1876.g. ieveda zelta valūtu. Naudas vienība krona saturēja 0,4032 g zelta. Holandē pāreja uz zeltu notika 1876.gadā. Tai sekoja viņas kolonijas - Holandes Indija. Z.A.S.V., kur no pilsoņu kara pastāvēja

1) Evzļin - Dengi, I d., 67.lapp.

papīra valūta, 1873.gadā ieveda zelta valūtu, pieņemot par naudas vienību dolaru, kas saturēja 1,50462 g zelta, un, aizliedzot pilnvērtīga sidraba izkalšanu, ierobežoja tā maksāšanas spējas līdz 5 \$.¹⁾

Francija pēc pārciestā kara nebija spējīga pāriet uz zelta valūtu. Bez tam, kamēr dārgmetallu tirgus relācija bija tāda, ka sidraba piecfranks nedraudēja izspiest zelta monētas, tai nebija vajadzības mainīt naudas sistēmu. Tomēr trīs gadus pēc Latīņu monētu ūnijas noslēgšanas dārgmetallu iegūšanas apstākļi krasi mainās. 1867.gadā sidraba ieguvumi stipri ceļas, bet zelta krītas. Āzijas sidraba pieprasījumi samazinās, tāpēc tā vērtība stieņos krīt līdz relācijai 1:15,57. 1872.gadā vesela rinda valšķu pāriet uz zelta valūtu un pieprasījums pēc sidraba mazinās. Vācija laiž tirgū milzīgus sidraba krājumus. Amerikas rietumos atklātās sidraba raktuves izsviež tirgū lielus daudzumus šī metalla, tā kā 1873.gadā Londonas tirgū sidraba relācija ir 1:16, bet tad sākas tā strauja krišana. Francijas naudas sistēma ir atkal satricināta, zelta monētas tiek pārkausētas un izvestas, sidrabs pieplūst.²⁾

Ja vēl priekš neilga laika sidraba kalšana franču

1) Evzļin - Deņgi, I d., 68.lapp.

2) Turpat.

kaltuvēs gandrīz apstājās, tad 1868.gadā jau tiek izkalts sidraba ap 130 milj., bet 1873.gadā pat 156 milj.franku. Beļģijā 1873.gadā tiek izkalti 111 milj.franku. Pat Itālija izkaļ šinī gadā 42 milj.franku. Latīņu monētu ūnijā ietilpstošās valstis šinī gadā izkaļ sidraba par 308,5 milj.franku un riskē pazaudēt visus savus zelta krājumus un palikt vienīgi pie sidraba.¹⁾

Sabiedriskā doma, bet sevišķi tirgotāju un rūpnieku aprindas sacel trauksmi. Tāpēc ūnijas valstis nolemj spert soļus šo briesmu novēršanai. Francija noteic zināmu termiņu izkalto sidraba monētu izdošanai no kaltuvēm. Agrāk šis termiņš bija 10 dienas, tagad to noteica uz 9 mēnešiem. Piecfranku kalšanu ierobežo - Briseles kaltuve uz 150.000, Parīzes 200.000, Bordō uz 80.000 dienā. Sākot ar 1874.gadu, četrus gadus laikā sasauca konferences, no kurām pirmā nolēma ierobežot ūnijā ietilpstošo valšķu sidraba izkalšanu līdz 140 milj.franku gadā. Nākošos 1875. un 1876.g. šo daudzumu vēl pamazina, bet 1877.gadā to nosaka uz 52,2 milj.fr. Beidzot 1878.gadā sidraba piecfranku brīvu izkalšanu pilnīgi pārtrauc visas Latīņu monētu ūnijā ietilpstošās valstis un sidraba sīknaudas izlaidumus stingri ierobežo. Esošie piecfranki paliek kā likumīgs maksāšanas līdzeklis bez ierobežojumiem.²⁾

1) Evzļin - Deņgi, I d., 69.lapp.

2) Turpat.

Tādā veidā Latīņu monētu ūnijas valstīs faktiski izbeidzās dubultvalūtas sistēma un ieviesās klibojošā valūta. Pateicoties tam, Francija izglābj savus zelta krājumus. Sidraba kā naudas metalla liktenis Eiropas valstīs bija izlemts. Pat papīrvalūtas valstis - Krievija un Austrija no tā novēršas. Anglija 1893.gadā dod pēdējo triecienu sidrabam, nepieņemot to pārkalšanai Indijas kaltuvēs. Šis metalls, kas līdz tam laikam bija zaudējis 10-12 % no savas vērtības, strauji krita, un beigās par 1 kg sidraba maksāja tikai 100 fr., kas atbilst relācijai 1:32.¹⁾

1897.gadā reformēja savas naudas iekārtas arī Krievija un Japāna, pārejot uz zeltu, un 1900.gadā uz zeltu pārgāja Dienvidamerikas valstis. Pie sidraba palika vienīgi Ķīna. Sidrabs savu lomu kā naudas metalls bija izspēlējis un kalpoja tikai kā palīglīdzeklis.²⁾

Sidrabs, kas gadu tūkstošiem bija kalpojis cilvēcei kā nauda, tika demonētizēts. Tā maksātspējas ierobežotas līdz minimumam. Pirmo triecienu sidrabam deva Anglija 1798.gadā, kad noliedza brīvu sidraba izkalšanu. Kā jau iepriekšējā nodaļā teikts, sākot ar 18.gadu simteņa vidu, pasaule iegāja jaunā fazē, kuŗu apzīmē par pasaules saim-

1) Evzļin - Dengi, I d., 70.lapp.

2) Turpat.

niecību. Tāpat, pateicoties pastiprinātiem dārgmetallu ieguvumiem, kā mēs jau to redzējām, to vērtība krita. Sidrabs kā monētu metalls kļuva neērts, tas vairs neatbilda tām prasībām, kādas tagadējais laikmets uzstādīja naudai. Tāpēc dabīgi, ka tam kā naudas metallam bija jānoiet no skatuves. Izšķirīgo triecienu deva vācu naudas reforma, kuŗa arī citas valstis pamudināja pāriet uz zeltu. Ierobežojumi un pilnīga sidraba izkalšanas aizliegšana lielā mērā pamazināja tā izlietošanas apjomu. Sidraba demonētizācijā ne tik daudz vainojama monētu likumdošana, kas bija spiesta sekot laikmeta prasībām un padarīt naudas apgrozību ērtāku, kā citi apstākļi, un proti: sidraba ieguvumu ārkārtīgs pieaugums un tā vērtības svārstības. Pastiprināta zelta iegūšana un izlietošana ierobežoja valšķu pieprasījumus pēc sidraba, sakarā ar ko tā vērtība krita.¹⁾

Bez monētu likumdošanas galvenie faktori, kas veicināja sidraba demonētizāciju 18.gadu simteŗa 60. un 70.gados, bija šādi: sidraba ieguvumu kāpšana no 1,1 milj. kg caurmērā gadā laikā no 1861.-1865.g. līdz 2 milj. kg laikā no 1871.-1875.g. un līdz 2,5 milj. kg no 1876.-1880.g. Indijas pieprasījuma pēc sidraba samazināšanās no 100 milj.rupiju laikā no 1855.-1865.g. līdz 71 milj.rupiju no 1866.-

1) K.Helfferich - Das Geld, 177.-180.lapp.

1869.g. un 35 milj. laikā no 1870.-1876.g.

Sakarā ar to Eiropai palika pāri milzīgi sidraba krājumi, tā kā nezināja, kur tos likt. Visas tās valstis, kas pārgāja uz zeltu, centās to iegūt. Tāpēc pasaules tirgū parādījās ārkārtīgi liels sidraba piedāvājums. Viena pati Vācija laikā no 1873.-1879.g. pārdeva sidrabu 28 milj. £ vērtībā. Tāpat Skandināvijas valstis izsvieda tirgū lielus sidraba vairumus. Tā kā sidraba ieguvumi arī turpināja pieaugt, tad dabīgi, ka tā vērtībai vajadzēja krist un tas vairs nebija derīgs kā naudas metalls.¹⁾

1) K.Helfferich - Das geld, 180.lapp.

1) K.Helfferich - Das geld, 180.lapp.

II daļa.

1) Valūtārie apstākļi pasaules
kaŗa laikā.

Kultūrālo valšķu naudas sistēma pēc pārejas uz zeltu radīja ārkārtīgu saimniecisku uzplaukumu, kas turpinājās līdz 1914.gadam. Lielais pasaules kaŗš satricināja un dezorganizēja visas pasaules valšķu naudas iekārtas tādos apmēros, kādos tas līdz šim vēl nebija noticis. Kaŗojošās valstis upurēja kaŗa vešanai savas saimniecības un reizē ar to arī naudas būtību. Neutrālo valšķu saimniecības tāpat tika skārtas no kaŗa un tanīs notika milzīgas pārgrozības.¹⁾

Pirmā nepieciešamība, izceļoties kaŗam, bija glābt zelta krājumus, jo, sakarā ar kreditu satricinājumiem, ārējie maksājumi bija jāizdara zeltā. Ārējā tirdzniecība gan stipri samazinājās, sevišķi valstīs, kuŗām nebija pieejama jūras satiksme, kā Vācijai un Austrijai, tomēr jāieved bija jēlvielas, pārtikas līdzekļi un citas kaŗa vešanai nepieciešamas lietas. Par visiem ievedumiem bija jāmaksā zeltā, visas valstis to arī paredzēja un centās rezervēt un palielināt savas zelta rezerves. Vispirms pārtrauca kreditbiļešu un sīknaudas apmaiņu pret zeltu, vai nu izdo-

1) K.Helfferich - Das geld, 194.lapp.

dot tiešus rīkojumus jeb dodot norādījumus bankām.¹⁾

Vācija tūlīt 1914.gadā izdeva veselu rindu saimniecisku un finansiālu rīkojumu, jo tai bija piedzīvojumi no 1870./71.g. kara. Kreditbiļešu un sīknaudas apmaiņu zeltā pārtrauc un zelta tirdzniecību un izvešanu noliedz. Zelta krājumus palielina, ievācot apgrozībā esošās monētas, kā arī uzpērkot privāto personu zeltu un rotas lietas. Jau priekš kara Vācijas valsts banka centās koncentrēt pēc iespējas lielas zelta rezerves saimniecisku križu novēršanai. Tāpēc tās zelta fonds bija pieaudzis no 570,7 milj. Mr. 1900.gadā līdz 1067,3 milj. Mr. 1913.gadā.²⁾ 1914.gadā zelta ievākšana turpinās, un 1914.gada 31.jūlijā tas ir 1253,2 milj. Mr. liels. Tūlīt pēc kara iesākšanās valsts bankas rīcībā pārskaitīja arī 120 milj. Mr. lielo zelta fondu, kas speciāli bija rezervēts kara gadījumam. Valsts kases zīmju izlaišanu pastiprina, tā kā pirmajās dienās pēc kara sākšanās zelta krājumi bija 1460 milj. Mr. lieli. Pateicoties vācu tautas patriotismam, zelta fonds turpina pieaugt, jo tauta nesa savu zeltu uz valsts banku un apmainīja pret papīru.³⁾ 1917.gada 15.jūlijā tas sasniedz

1) K.Helfferich - Das Geld, 195.lapp.

2) Turpat, 196.lapp.

3) Turpat, 197.lapp.

savu kulminācijas punktu, jo līdzinās 2533,3 milj.Mr. Tā tad no kara sākuma tas bija pieaudzis vairāk kā par 1 miljardu Mr., kaut gan par kara materiāliem bija izdoti vairāki simti miljonu Mr. zeltā. 1917.gadā iekšējās zelta rezerves bija izsmeltas, zelta fonds sāka pakāpeniski dilt, un 1918.gada beigās tas bija 2262 milj.Mr.liels. Tāpat rīkojās arī citas valstis.

Anglija gan neizdeva speciālu likumu, kas pārtrauktu banknošu apmaiņu, bet Anglijas bankai bija tik liels iespaids tirgotāju un rūpnieku aprindās, tāpat arī pateicoties tautas patriotismam, ka nemaz nebija vajadzīgi tieši noteikumi, kas ierobežotu zelta aizplūšanu.

Anglijai, Francijai un citiem Vācijas un Austrijas pretiniekiem nebija vajadzības koncentrēt savās centrālbankās pastiprinātas zelta rezerves kā centrālvalstīm, jo pēdējās bija pilnīgi atgrieztas no zemēm, kuŗas ražoja zeltu, arī viņu ārējais kredits bija slēgts. Tomēr arī šīs valstis neatsacījās no zelta fonda koncentrēšanas, un Francijas bankā pa kara laiku ieplūda vairāk par 2,5 miljardiem franku zelta no brīvās apgrozības.¹⁾

Anglija tūlīt pēc kara sākšanās pievienoja sev Indijas un Ēģiptes zelta rezerves un ierīkoja zelta depo Austrālijā, Dienvidāfrikā un Kanadā, kur zeltu no ražošanas

1) K.Helfferich - Das Geld, 198.lapp.

vietām ieguva Anglijas banka. Pateicoties tam, viņas zelta rezerves pieauga no 26 milj.£ 1914.gada augustā līdz 70 milj.£ 1914.gada beigās, bet 1918.gada beigās līdz 80 milj.£, jo Anglijā daudz zelta ieplūda arī no sabiedrotām valstīm, sevišķi no Krievijas un Francijas.¹⁾

Valstīm, kuŗas nespēja savākt zeltu no iekšienes jeb ārzemēm, zelta rezerves bija jāpapildina ar kreditiem. Tā tas notika Itālijā, kuŗa izmantoja Anglijas un Z.A.S.V. kreditu. Tomēr Itālijas valsts bankas zelta rezerves samazinājās no 1107 milj.liru 1913.gadā līdz 820 milj.liru 1918.gada beigās. Donavas valstīs zelta krājumi, kas kaŗa sākumā bija 1250 milj.kronu, 1917.gada beigās bija samazinājušies līdz 265 milj.Mr.²⁾

Arī neutrālās valstis centās savas zelta rezerves sargāt un tāpēc pārtrauca banknošu apmaiņu. Drīz tomēr stāvoklis krasi mainījās. Pateicoties tirdzniecībai ar kaŗojošām valstīm, uz neutrālām valstīm sāka plūst milzīgi zelta krājumi.

Tā piemēram Šveices nacionālbankas zelta rezerves no 170 milj.fr. 1913.gadā pieauga līdz 415 milj.fr. 1918.gada beigās. Holandes no 151 milj. guldeņu līdz 698 milj.,

1) K.Helfferich - Das Geld, 199.lapp.

2) Turpat, 200.lapp.

Spānijas no 480 milj.pesetu līdz 2228 milj., Z.A.S.V. no 229 milj.\$ līdz 1671 milj. 1917.gadā, kad tās pašas sāka karot, bet 1918.gadā pat līdz 2090 milj.\$, kas bija vairāk kā Anglijai, Francijai un Krievijai kopā. Japānas zelta rezerves pieauga no 24,4 milj.jenu līdz 712,9 milj. 1918.gadā.¹⁾

Šim zelta pieplūdumam bija šādas negatīvas puses. Tas nenāca kā dāvana, bet gan kā samaksa par dažādām precēm. Ja normālos apstākļos tas ir vēlams, tad kara laikā pieprasījums tālu pārsniedza piedāvājumu. Preču cenas cēlās un to sāka aptrūkt iekšējām vajadzībām. Banknošu apmaiņas noliegumus atcēla. Neutrālās valstis bija spiestas tām pašām nepieciešamo preču izvedumus aizliegt un rēgulēt to cenas. Lai cik dīvaini tas būtu, tās bija spiestas aizsargāties no zelta pieplūduma. Zelta pārpilnība neutrālās valstīs bija līdzīga karujošo valšņu papīra inflācijai, kas tāpat radīja ārkārtīgu preču cenu celšanos. Šāds stāvoklis spieda tās ķerties pie zelta blokādes politikas.²⁾

Lai to panāktu, dažās valstīs noliedza brīvu zelta izkalšanu, ko var apzīmēt par zelta degradēšanu. Zviedrija 1916.gada 8.februārī izdeva attiecīgu likumu, sakarā ar ko

1) K.Helfferich - Das Geld, 201.lapp.

2) Turpat, 202.lapp.

zvedru krona varēja celties virs zelta paritātes.¹⁾ Šis gadījums ir tāpēc ievēribas cienīgs, ka tāds vēl naudas vēsturē nebija piedzīvots, jo šādos apstākļos papīra valūta varēja pacelties virs zelta vērtības. Norveģija un Dānija sekoja Zviedrijas paraugam.²⁾ Arī citas neutrālās valstis radīja grūtības zelta ieplūšanai. Zelts, kas gadu desmitiem priekš kara kalpoja kā ciets, noteikts naudas sistēmu pamats, pazaudēja savu raksturu.

Karš radīja pāniku naudas tirgos. Radās ārkārtīga vajadzība pēc maksāšanas līdzekļiem. Tāpēc izcēlās tā sauktā maksāšanas līdzekļu krīze, kurā mēģināja novērst dažādiem paņēmieniem, vai ņu dodot bankām tiesības neatmaksāt noguldījumus, paceļot diskonta mēru jeb izsludinot morātoriju.³⁾

Stāvoklis prasīja jaunu naudas zīmju izlaišanu, ko darīja bez izņēmuma visas valstis. Noteikumi, kas ierobežoja emisijas banku rīcību, tika atcelti. Radīja jaunus papīrnaudas veidus. Mazākiem maksājumiem kala monētas no dzelzs, alumīnija un citiem metalliem. Kara vešana prasīja milzīgus līdzekļus. Karojošās valstis ķērās pie pastip-

1) Dr.G.Cassel - Das Geldwesen nach 1914, 61.lapp.

2) Turpat, 66.-67.lapp.

3) K.Helfferich - Das Geld, 203.-204.lapp.

rinātas aplikšanas ar nodokļiem un aizņēmumiem, bet kad tas nelīdzēja, tad pie papīrnaudas izlaišanas. Tā tad novērojama visplašākā inflācija, kādu jeb kad pasaule pārdzīvojusi. Arī neutrālās valstis neizsargājās no tās, sevišķi valstis, kuras atradās kaimiņos karojošām valstīm. Lai sargātu savu neutrālītāti, izdevumi pieauga. Apgrozības līdzekļi bija vajadzīgi sakarā ar dzīves dārdzības celšanos, kreditu satricinājumiem un t.s. industrijas forsēšanu, ko veicināja karojošo valsts preču pieprasījumi. Reizē ar zelta pieplūšanu, pastiprinājās banknošu izlaidums, kā tas redzams no sekojošā:

no 1913. līdz 1918.g. cēlās:

Šveices zelta krājumi par 209 milj.fr.banknošu uz 662 m.fr.						
Holandes	"	"	538	" guld.	"	" 735 " g.
Zviedru	"	"	184	" kr.	"	" 443 " kr.

Kā redzams, inflācija neaprobežojās tikai ar karojošām valstīm, bet kļuva par pasaules parādību.¹⁾

1) K.Helfferich - Das Geld, 203.-218.lapp.

2) Valūtārie apstākļi pēc pasaules kara.

1918.gadā pasaules karš izbeidzās, bet tā sekas cilvēce izjutīs vēl gadu desmitiem. Visas pasaules saimnieciskā dzīve un naudas sistēmas bija satricinātas līdz pašiem pamatiem. Karš iznīcināja milzīgas vērtības, kuŗas cilvēcei bija jārada no jauna. Notika liela pārgrupēšanās kā politiskā, tā saimnieciskā laukā. Agrākās dēbitorvalstis kļuva par kreditorvalstīm un otrādi. Antante kā uzvarētāja uzlika uzvarētām valstīm Vācijai un Austrijai milzīgus maksājumus, kuŗus tās nekādā gadījumā nespēs samaksāt un arī nemaksās. Visu valšķu parādi ārkārtīgi pieauguši. Daudzu valšķu pirktspējas kritušas līdz minimumam. Visi šie apstākļi prasa milzu darbu, lai ievirzītu saimniecisko dzīvi normālā gultnē un atjaunotu zaudēto līdzsvaru. Lai to veiktu, jāsaved kārtībā naudas sistēmas. Papīra naudu apmainīt pret zeltu neiespējami. Zelta valūta, kāda tā pastāvēja priekš kara, nav atjaunota nevienā valstī, kas rada chaotisku stāvokli starptautiskā tirdzniecībā.¹⁾

Zelta kustībā notikušas lielas pārmaiņas. Vācija bija spiesta nodot lielu daļu sava zelta Antantei. Tās zelta

1) K.Helfferich - Das Geld, 219.-220.lapp.

krājumi 1922.gadā pēc izdarītiem reparāciju maksājumiem nokrita līdz 1065 milj.Mr., tā tad viņas zelta fonds samazinājies par 1,5 miljarda Mr. Bez tam tā zaudējusi arī 3 miljardus Mr. zelta, kas izņemts no apgrozības un privātpersonām kopš kara sākuma.

Šis zelts pārgāja uz Angliju, Franciju un Z.A.S.V. Anglijas bankas zelta krājumi 1920.gadā ir 128 milj.£, Francijas 1922.gadā 3670 milj.fr. un Itālijas, kuras zelta krājumi bija stipri samazinājušies, atguva agrāko stāvokli.¹⁾

Neutrālo valšku zelta krājumi arī stipri auguši. Spānijas no 2228 milj. pesetu uz 2513 milj., Šveices no 415 milj.fr. uz 549 milj., Dānijas no 197 milj.kr. uz 230 milj.kr. Turpretim Zviedrijas, Holandes un Norveģijas zelta krājumi nedaudz samazinājušies.²⁾

Kara laikā sākusies papīrnaudas apgrozība turpināja pieaugt. Tā Krievijā līdz 1922.gada martam bija izlaists apmēram 71 triljons rubļu. Tas pats notika Vācijā, Austrijā, Polijā, kā arī Antantes valstīs Anglijā, Francijā, Itālijā un Z.A.S.V.³⁾

1) K.Helfferich - Das Geld, 221.lapp.

2) Turpat, 222.lapp.

3) Turpat, 225.lapp.

Neutrālās valstis turpretim papīrnaudas izlaišanā apstājās tūlīt pēc miera noslēgšanas. Sākot ar 1921.gadu, izņemot Krieviju un Vāciju, inflācija apstājās, pateicoties pastiprinātai aplikšanai ar nodokļiem, kreditoperācijām un banku politikai.¹⁾

Z.A.S.V. samazināja banknošu apgrozību no 3561 milj.\$ 1920.gadā līdz 3040 milj. 1922.gada beigās, bet tās zelta krājumi pa šo laiku bija vēl pieauguši no 2059 milj.\$ līdz 3040 milj. Anglija savu papīrnaudas apgrozību divu gadu laikā samazināja par 74 milj.£, Japāna par 120 milj.jenu, tāpat arī Francija un Itālija, sākot ar 1921.gadu apturēja inflāciju.²⁾

Kaŗa laikā un pēc kaŗa zelta paritāte bija pārtraukta. Līdz 1923.gadam to pa daļai atjaunojuŗas bija Z.A.S.V., Kanada, Zviedrija, Holande, Œveice, Indija, Meksika, Ēģipte, Anglija un Argentīna. Zināmā attālumā tām seko Spānija, Dānija un Norveģija, un jau stipri iepakaļ tām stāv Francija, Itālija, Beļģija, Āechoslovakija, Turcija, Grūzija. Pavisam grūti klājas Vācijai, Polijai, Austrijai un Krievijai.³⁾

1) K.Helfferich - Das Geld, 227.lapp.

2) Turpat, 228.lapp.

3) Turpat, 257.lapp.

3) Pasaules saimnieciskās krīzes ietekme uz valūtārām iekārtām.

Karš bija satricinājis visu saimniecisko dzīvi. Rūpniecība bija piemērota kaņam vajadzīgo materiālu ražošanai. Pēc kara visās nozarēs bija liels preču trūkums, tāpēc sākās pastiprināta produkcija. Visu laiku cenas pastāvēja stabilas, ja neieskaita nelielu pazemināšanos no 1921.-1923.g., tā tad visa pasaule pārdzīvoja augsto konjunktūras laikmetu, jo pieaugošai ražošanai viscaur stāvēja pretim augoša patēriņa tendence. Pirmās bīstamās pazīmes bija novērojamas vispirms 1928.gadā Z.A.S.V., kur iedzīvotāju pirkšanas spējas vairs nestāvēja nekādā samērā ar ražošanas apmēriem. Drīz pēc tam konjunktūras aina pārsviedās uz Vāciju un citām valstīm. Samēra trūkums starp ražošanu un patēriņu sabruka 1929.gadā, kad vērtspapīru operāciju sabrukums izbeidzās ar vispārēju akciju kursu samazināšanos. Sakarā ar jēlvielu pieprasījumu samazināšanos, tika pārtraukta arī izejvielu ražošanas financēšana. Cenas slīdēja vēl vairāk un var pat runāt par to pilnīgu sabrukumu.¹⁾

1) 1930.g. „Economists” Nr.20, 800.-802.lapp.

Vainojamas zināmā mērā pie tā valšķu centrālbankas, kuŗas cenšas uzkrāt ārkārtīgi lielas zelta rezerves. Saka- rā ar to liekas, it kā zelta vērtība kāpj. Zelta pievilk- šanai centrālbankas sašaurina kreditus un paceļ diskonta likmes, kā to 1929.gadā darīja Anglija paceļot diskonta likmi no 4½ %, kāda bija turējusies apmēram divus gadus, uz 5½ %. Arī Z.A.S.V. bija vairākkārt izdarījušas diskon- ta likmju pacelšanu. Šie un citi apstākļi bija par cēloni straujām cenu sabrukumiem, kas veicināja tirdzniecisko ap- grozījumu samazināšanos, rūpniecības stagnāciju, radot mil- zīgas bezdarbnieku armijas, sevišķi rūpniecības valstīs. Sākot ar 1930.gadu var jau runāt par pasaules saimniecisko krīzi.¹⁾

Anglijas bezdarbnieku pabalsti, tirdzniecisko apgro- zījumu samazināšanās un rūpniecības apstāšanās stiprā mērā iespaidoja tās finansiālo stāvokli. Budžetu bija grūti sabalansēt. Lai to izdarītu, projektēja samazināt deputā- tu un ierēdņu algas. Tāpat tika pārrunāts jautājums par procentu normas samazināšanu kara laika un citiem aizņēmumu- miem. Šīs baumas bija trieciens Anglijas augstu stāvošam finansiālam prestižam, tāpēc arī vērtspapīru kursi krita.²⁾

1) 1929.gada „Economists” Nr.8, 347., 348. un 349.lapp.

2) 1931.gada „Economists” Nr.6, 223., 224. un 225.lapp.

Z.A.S.V. banknošu seguma paaugstināšana no 40 līdz 81 % 1931.gadā un kreditu izsniegšanas pārtraukšana stāvokli paasināja. Arī Francija piekopa līdzīgu politiku. Pēc franka stabilizācijas lieli franču kapitāli ceļoja atpakaļ uz Franciju. Anglijas banka katru nedēļu sūtīja lielus vairumus zelta uz Parīzi. Kreditu izsniegšanā Francija rīkojās skopi, tāpēc zelts gulēja banku pagrabos, paasinot krīzi. Šādai rīcībai sekoja Vācijas banku sabrukumi, kas pārsvieda financiālo krīzi uz Londonu, jo Anglijas bankas vairs nespēja atvilkt no Vācijas savus milzīgos īstermiņa kreditus, bet zelts no Anglijas aizplūda. Ap 1931.gadu 3/4.no visas pasaules zelta krājumiem bija koncentrētas Z.A.S.V. un Francijā un tikai 1/4. bija atstāta pārējai pasaulei.¹⁾

Kaut gan Anglijai nav vairs tik milzīga nozīme pasaules saimniecībā kā priekš 100 gadiem, jo uz tās rēķina attīstījušās un kļuvušas spēcīgas daudzas citas valstis, sevišķi Z.A.S.V., tad tomēr tās nozīme saimnieciskā dzīvē vēl ļoti liela. Sakarā ar to arī tās valūtārie apstākļi ietekmē visas pārējās pasaules saimniecisko dzīvi. Pasaules saimnieciskā krīze sevišķi spilgti atspoguļojas Anglijas financēs. Augstāk aprādīto iemeslu dēļ radās bau-

1) 1931.gada „Ekonomists” Nr.22, 794. un 795.lapp.

mas par angļu mārciņas nedrošību, kas radīja vēl lielāku pāniku. Sākās pastiprināta kreditu atvilkšana, kas vēl vairāk veicināja zelta aizplūšanu. Lai to apturētu, 1931. gada 20.septembrī Anglija atceļ zelta standarta likumu. Ar tā atcelšanu Anglijas valūta vairs nedibinās uz zeltu, un banknošu apmaiņa pret zeltu ir apturēta. Sakarā ar to mārciņas kurss krita apmēram par 25 %.¹⁾

Anglijas piemēram sekoja Skandināvijas valstis, Somija un citas.²⁾

Pasaules saimnieciskā krīze satricināja daudzu valsts valūtas. Vācijas lielo banku sabrukums noveda arī Latvijas kreditsaimniecību grūtā stāvoklī, tā kā valdība 1931.gadā bija spiesta aprobežot noguldījumu atmaksu ar 5 % nedēļā. Reizē ar to tika dotas finanču ministriem tiesības, ar ministru kabineta piekrišanu, rēgulēt ārzemju valūtas operācijas. Arī veselā rindā citu valsts kā Vācijā, Ungārijā, Itālijā, Čehoslovākijā un daudzās citās izdeva daudz un dažādus noteikumus, kas ierobežoja ārējo valūtas un devīžu tirdzniecību un kustību.³⁾

Līdz 1932.gadam valūtas tirdzniecības kontrole im-

1) 1931.gada „Ekonomists” Nr.18, 636., 637.un 638.lapp.

2) " " Nr.23, 831.lapp.

3) 1932.gada " Nr.1, 1.,2.,3.,18.un 19.lapp.

porta kontingēšana bija ieviesta 26 valstīs, kas nebūt neveicina pasaules saimnieciskās dzīves atveseļošanos.¹⁾

Pašlaik nav gandrīz nevienas valsts pasaulē, kas nebūtu grozījusi savu agrāko valūtas un kredita politiku. Viena daļa valšņu pilnīgi atkāpušās no zelta standarta, citas gan pie tā palikušas, bet tomēr ievēdušas vairāk jeb mazāk stingrus valūtas tirdzniecības ierobežojumus. Pēc Tautu savienības ziņojuma 1932.gada jūnijā pie zelta standarta palikušas un bez sevišķiem valūtas tirdzniecības ierobežojumiem tikai kādas 6 valstis visā pasaulē.²⁾

1933.gada aprīlī Z.A.S.V. atteicās no zelta valūtas uzturēšanas, un dolara kurss starptautiskā tirgū pazeminājās. Līdz ar šo Z.A.S.V. sōli zelta valūtas princips zaudē savu lielāko aizstāvi. Tagad zelta valūta pastāv tikai nedaudzās valstīs: Francijā, Beļģijā, Holandē, Šveicē, Čehoslovākijā, Polijā, Lietuvā, Latvijā un vēl pāris zemēs uz papīra.³⁾

Kopš Anglija 1931.gadā atteicās no zelta standarta, valūtas stabilizēšanas problēma stipri nodarbina saimniecisko domu. Jautājums par pasaules saimnieciskās krizes

1) 1932.gada „Ekonomists” Nr.3, 98.lapp.

2) " " Nr.19, 690.un 691.lapp.

3) 1933.gada " Nr.9, 340.lapp.

pārvarēšanu vienprātīgi tiek saistīts ar nenokārtoto valūtāro problēmu. Ne tikai zelta bloka valstīs, bet arī Anglijā un Z.A.S.V. neatlaidīgākas kļūst balsis pēc nacionālo valūtu stabilizācijas, tomēr šis valstis vairās no valūtas piesaistīšanas zelta bazei, iekams nav nokārtotas valūtārās problēmas pārējās valstīs. To pateica arī Anglijas finanču ministrs Čemberlens šā gada 8.martā apakšnamā, ka Anglija uzskata par nepieciešamu starptautiski stabilizēt valūtas uz zelta bāzes, bet viņa to varēšot darīt vienīgi tad, ja būšot pārliecināta par stabilizētās valūtas ilgāku mūžu. Pēdējā laikā valūtu stabilizēšanas jautājumam visās sanāksmēs un konferencēs sāk piegriezt arvienu lielāku vērību un, cerams, drīzumā to arī atrisinās. 1)

4) Pašreizējais zelta stāvoklis.

Normālos laikos zelta kustība ir lēna un nemanāma.

Zelts vienmērīgi sadalās starp atsevišķām valstīm, tā pārvietošanas pamatā guļ maksājumu bilances pasīva vai aktīva izlīdzināšanās.

Apstākļiem pasliktinoties, zelta kustība pieņem straujāku tempu, kas atsevišķos gadījumos var izvērsties pānikā. Nelīdz nekādi līdzekļi, ne aizliegumi, zelta pārvietošanās ir neapturama. Apgrozībā esošais zelts pazūd, to tezaurē un tas parādās tik tad, kad saimnieciskais stāvoklis uzlabojas.¹⁾

Pasaules saimnieciskā krīze atkal padarījusi zeltu nervožu un tā kustība pieņēmusi ļoti strauju pārvietošanās gaitu. Atsevišķas valstis cenšas pēc iespējas palielināt savus monētāros zelta krājumus, un jāatzīst, ka pasaule vēl nekad nav bijusi tik bagātīgi nodrošināta ar monētāro zeltu kā tagad. Pēc lietpratēju domām normālam pasaules saimniecības attīstības tempam atbilstu 3 % gadskārtējs zelta pieaugums. Turpretim pēc pēdējo četru gadu datiem zelta pieaugums pat sasniedz 4,5 %. Jautājums, vai

1) 1934.gada „Ekonomists” Nr.10, 404.-407.lapp.

monētārie zelta krājumi arī nākotnē varēs pieaugt tādos pašos apmēros, nerada bažas, jo pēc Tautu savienības datiem zelta produkcija ar katru gadu pieņemas, kas redzams no šādiem skaitļiem:

1929.gadā iegūts	578.800 kg zelta,
1930. " " "	603.000 " "
1931. " " "	639.000 " "
1932. " " "	683.000 " "
1933. " " "	760.000 " " 1)

Šie skaitļi rāda, ka zelta produkcija norit normāli un tāpēc nepamatots ir dažu zinātnieku secinājums, ka tuvākā nākotnē paredzams zelta trūkums.²⁾

Bez tam še neietilpst noteiktas ziņas par Krievijā iegūto zeltu, jo tā uzskatīja zelta iegūšanas datus par valsts noslēpumu. Pēc dažu zinātnieku aplēsuma tos rēķina uz 80.000 kg gadā. Amerikāņu dārgmetallu statistiķis A.Berridge Padomju Krievijas zelta ieguvumus izteic šādiem skaitļiem:

1924.g. - 18.536 kg	1929.g. - 33.831 kg
1925." - 20.965 "	1930." - 44.673 "
1926." - 27.882 "	1931." - 52.990 "
1927." - 25.233 "	1932." - 61.996 "
1928." - 28.006 "	1933." - 87.663 "

1) 1935.gada „Economists” Nr.2/3, 65.lapp.

2) 1934. " " Nr.10, 405. "

No tā redzams, ka Krievijā zelta ieguvumi uzrāda augošu tendenci, jo tagad tā piegriežusi zelta iegūšanai nopietnu vērību. Pēdējā laikā daudzos Krievijas apgabalos atrasti ļoti bagāti zelta slāņi, kuŗu izmantošana ievērojami palielinās pasaules zelta rezerves.

Arī no pārējām valstīm pienāk ziņas par pastiprinātiem zelta ieguvumiem. Tā Zviedrijā, kur 1924.gadā iegūts tikai 9 kg zelta, 1933.gadā tā ieguvumus rēķina uz 7432 kg. Tāpat Kalifornijā atrasti jauni bagātīgi zelta slāņi.

Minētie fakti liecina, ka pašreiz izmantojamie zelta slāņi un raktuves ir bagāti un vēl pilnos apmēros neizmanto. Papildus vēl arvienu nāk klāt jaunas zelta atrašanās vietas. Viss tas rāda, ka bažas par zelta trūkumu neatbilst faktiskiem apstākļiem.¹⁾

Ja zelta ieguvumi nepieaug sevišķi strauji, tad tam par iemeslu, pēc Dr. M. Francke domām, gan ir tas, ka pastāvot tagadējai modernai dabas bagātību izmantošanas tehniskai attīstībai, ražošanas kontrole mākslīgi samazina zelta piedāvājumu un šādā ceļā uztur augstas cenas.

Zelts gan ievērojamā kārtā nevienmērīgi sadalījies starp valstīm. Pēc Tautu savienības datiem uz 1932.gada beigām pasaules monētārās zelta rezerves sadalījušās šādi:

1) 1935.gada „Economists” Nr.2/3, 66.lapp.

	Milj.Ls	
Francijā	16.936,4	
Šveicē	2.563,6	
Holandē	2.158,-	
Beļģijā	1.877,2	
Z.A.S.V.	<u>21.034,-</u>	<u>44.569,2</u>
Pārējās valstis (izņ. Pad. Krieviju)	15.917,2	
Pasaules monētu zelta rezerves		60.486,4

No tā redzams, ka 5 minētās valstīs koncentrēts pāri par 70 % no visiem pasaules monētāriem zelta krājumiem. Tomēr nav teikts, vai zelts šeit novietojies uz ilgu laiku. Jau 1933.gadā tas sāka savas klejotājas gaitas, un to izbeigšanās nav ātrāk paredzama, pirms pasaules saimnieciskā un politiskā dzīve neieies normālās sliedēs.¹⁾

Liela loma ir kā valšķu, tā arī privātpersonu tezaurēšanas tieksmēm, tomēr, tiklīdz izzudīs nedrošības simptomi, tezaurētais zelts atkal parādīsies brīvā tīrgū, atjaunosies tā cirkulācijas spējas un visi labumi, kas ar to sakarā.²⁾

Aplūkojot jaunākos datus par zelta kustību, atsevišķas valstis var iedalīt 3 grupās:

1) 1934.gada „Economists” Nr.10, 405., 406.un 407.lapp.

2) 1935. " " Nr.2/3, 68.lapp.

- I grupā valstis, no kurienes zelts aizplūst,
II " " , kur zelta rezerves palikušas bez
sevišķām pārmaiņām,
III " " , kur zelta rezerves pieaugušas.

Pie pirmās grupas pieder Francija, Šveice, Vācija, Holande, Austrālija, Siama, Argentīna, Kanada, Ungārija, Norveģija, Polija un Ēģipte. No 1933.gada 1.janvāra līdz 1934.gada 31.martam to zelta krājumi samazinājušies no 25.666 milj. Ls līdz 21.539 milj.Ls jeb par 4127 milj.Ls.

Pie otras grupas pieder Dānija, Dienvidslāvija, Indija, Japāna, Filipinas, Alžīra, Beļģijas Kongo, Ekvadora, Peru, Venecuēla, Jaunzēlande, pārējās centr. Amerikas valstis un citas sīkas vienības, kuŗu zelta krājumi nav samazinājušies tanī pašā laikā, proti: tie palikuši uz 2666 milj.Ls.

Pie trešās grupas pieder Albānija, Bulgārija, Somija, Maroka, Lietuva, Spānija, Igaunija, Dancīga, Latvija, Čīle, Turcija, Rumānija, Holandes Indija, Austrija, Beļģija, Portugale, Čehoslovākija, Grieķija, Meksika, Padomju Krievija, Zviedrija, Dienvidafrikas Ūnija, Itālija, Anglija, Z. A.S.V., kuŗu zelta rezerves tai pašā laikā pieaugušas no 38.810 milj.Ls līdz 39.672 milj.Ls.

Zelta ieplūšanas un aizplūšanas iemesli ir bijuši šādi:

1) Daļa no valstīm savas ārzemju valūtas rezerves drošības dēļ pārvērtušas zeltā, līdz ar ko pieauguši zelta krājumi.

2) Zelta pieaugums ir arī tiešas sekas no labvēlīgas maksāšanas bilances.

3) Zelta ieplūdums var rasties no kapitālu pārvietošanās, kas meklē drošāku novietojanos vietu.¹⁾

4) Zelta pieaugums izskaidrojams ar šā metalla piespiedu nodošanu valstij (Z.A.S.V.).

5) Zelta aizplūšanas iemesli meklējami pasīvā maksāšanas bilancē, nedrošībā un citos nelabvēlīgos apstākļos.

Viss teiktais rāda, ka uzskats par sistēmātisku zelta samazināšanos un trūkumu ir priekšlaicīgs.

Normālai dzīvei iestājoties, izbeigsies drudžainā zelta pārvietošanās un intensīvās tezaurācijas tendences privāto iedzīvotāju starpā. Zelts atgūs savas automātiskās rēgulētājas funkcijas un būs uz priekšu pamats un stūrakmens valūtārās sistēmās.²⁾

1) 1935.gada „Ekonomists” Nr.3/4, 68.lapp.

2) " " " Nr.2/3, 67. "

5) S i d r a b a r e m o n ē t i z ā c i j a s
p r o j e k t i .

Kā jau agrāk bija minēts, bimetallisti nāk ar ieteikumiem sidrabu remonētizēt. Tāpēc apskatīsim viņu argumentus. Ļoti populārs ir R. Patenotre, kas savā darbā apskata krīzes cēloņus un saista tos ar sidraba jautājumu.

Viņš saka, ka valūtu svārstīgums esot saimniecisko grūtību cēlonis. Ja maksāšanas līdzekļu daudzums neatbilstot to pieprasījumam, rodoties disonance starp ražošanu un patēriņu. Preču daudzums pieaugot par 3%, zelts tikai par 2%. Jāatgriežoties pie sidraba naudas, kuŗa lai aizpildītu radušos tukšumu. Bijis kļūdaini ievest visā pasaulē zelta valūtu.¹⁾

20.gadu simtenis esot rūpniecības laikmets ar stiprām autarķijas tieksmēm. Jēlvielu vajadzība un tirgi tomēr saistot pasauli kopējā saimniecībā. Tagadējā saimnieciskā krīze esot pārprodukcijas un bezplānveidīgas saimniecības sekas. Lai krīzi mīkstinātu, nepieciešami monetārie līdzekļi.²⁾ Tautas jāapgādājot ar maksāšanas lī-

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 7., 8.un 9.lapp.

2) Turpat, 30.lapp.

dzekļiem. Pie šīs lietas jāķeroties kopīgiem spēkiem, pretējā gadījumā mūsu civilizācija esot apdraudēta. Zelta esot par maz, lai tas spētu viens izpildīt naudas funkcijas.¹⁾ Naudas sadārdzināšanos pastiprinot dziļšanās pēc zelta, kas novedīšot pie rūpniecības apstāšanās. Tezaurācija iznīcināšot radošu darbu, kas esot bīstams tautu savstarpējām attiecībām.²⁾ Ne pārprodukcija esot vainīga pie krīzes, bet gan patēriņa krišana. Vainīgas arī aizsargmuitas, kas paasinot nacionālismu un traucējot tautu kopēju saimniecisku sadarbību.³⁾ Visur dzirdot par valūtas ierobežojumiem, muitas likumiem, kompensācijām, kontingentiem un dekrētiem.⁴⁾ Tomēr īstie krīzes cēloņi esot meklējami naudas vērtības svārstībās, nevienādā kapitāla sadalīšanā zeltā.⁵⁾

Tirgū cenas noteicot naudas daudzuma samērs pret piedāvājamo preču daudzumu. Ja preču daudzums paliekot konstants, bet naudas daudzums piepeši pavairojoties, sekas esot preču cenu celšanās.⁶⁾ Ja turpretim pie tāda pa-

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 41.lapp.

2) Turpat, 54.lapp.

3) " 82.lapp.

4) " 87.lapp.

5) " 88.lapp.

6) " 93.lapp.

ša naudas daudzuma preču piedāvājums jeb ražošana pieaugot, cenas krītot. Relatīvais naudas trūkums paceļot tās pirktspējas. Ja maksāšanas līdzekļi pieaugot apmēram tādā pašā samērā kā produkcija, cenas paliekot vienādas jeb svārstoties maz. Stabilitāte, kādu prasot no naudas, pastāvot tai apstākļi, lai pēdējā piemērotos ražošanas ritmam. Lēna svārstība neesot kaitīga. Ja naudai šo īpašību trūkstot, tā vairs nespējot izpildīt savas funkcijas.¹⁾

Spēcīgai rūpniecības attīstībai, kas sākusies 1870.g., jāpateicoties tā laika lielam zelta pieplūdumam. Šai laikmetā iztikuši bez cenu satricinājumiem, tāpēc ka zelta ieguvums bijis vienmērīgs ar ražošanas pieaugumu. Tā tad preču cenu līmenis esot saistīts ar zelta krājumiem. Visa nelaime esot tā, ka neesot iespējams ieturēt vienmērīgu kā preču, tā zelta pieaugumu. Visas pazīmes rādot, ka zelta pieaugumam esot vilktas robežas. No pasaules zelta ražošanas vietām četras jau savu kulminācijas punktu esot sasniegušas, un tikai Transvālā un Kanadā produkcija pieaugot. 1929.gadā zelta ieguvumu rēķinot uz 400 milj. \$. Pēc Kičīna vērtējuma pieaugums vairs neesot sagaidāms. Varbūt nākošos desmit gados ieguvums palikšot stabils, bet sākot ar 1940.gadu tas kritišķot. Tas jāņemot vērā. Sekas

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 94.lapp.

no tā būšot zelta vērtības un pirktspēju celšanās. Jo šī celšanās notiekot straujāk, jo nelabvēlīgāk tā ietekmējos saimniecisko dzīvi un apgrūtinot ražošanu. Zelta trūkums tāpat esot vainīgs pie kreditu iesalšanas, kas tik raksturīga mūsu krīzei.¹⁾

Zelta daudzumu atpakaļpalikšana ražošanas apmēriem iedarbojoties kā deflācija, kuŗa varot iestāties arī pie nemainīga zelta daudzuma, ja ražošana pieaugot. Normālu inflāciju pazīstot visas tautas, bet deflācija neesot inflācija otrā virzienā. Naudas daudzuma samazināšanai būtu jāseko attiecīgai cenu krišanai. Bet šī krišana nesejojot, cenas uzrādot ievērojamu sīkstumu, neskatoties uz tautas pirktspēju samazināšanos.²⁾

Nesamērība starp straujo ražošanas attīstību un lēno zelta krājumu pieaugšanu pamudinot mūs meklēt līdzekļus draudošo briesmu novēršanai, kuŗas pastāvot, saistot preču cenas ar zelta lauku produkcijas kaprisēm, kas padarot nedrošus saimnieciskos pamatus. Pateicoties zelta retumam un nevienādai sadalīšanai, pastāvot t.s. zelta devīžu valūta. Pie šīs sistēmas cirkulējošās banknotes tiekot garantētas nevis ar zeltu, bet gan ar emisiju bankām piede-

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 95.-101.lapp.

2) Turpat, 102.lapp.

rošām devīzēm. Tā tad vienas valsts papīrnauda esot iemai-
nāma ārzemju vekselos, kurus apmainīt pret zeltu varot ār-
zemēs. Zelta devīžu valūtas valsts centrālbankas ārzemju
vērtības esot nodrošinātas ar ārzemju emisijas banku zeltu
Bet šis pats zelts kalpojot arī viņas pašas kreditbiļešu
segumam un visai tās kreditsistēmai. Tā esot liela nedro-
šība, kas ar šādu sistēmu tiekot radīta. Ar šo sistēmu
vienas valsts saimnieciskā labklājība esot atkarīga no ot-
ras valsts valūtas, jo tās seguma metalls guļot otras
valsts seifos.

Tīrās zelta valūtas valstīm neesot labāks liktenis.
Tās neesot pasargātas no zelta atvilkšanas, kam sekojot
kredita restrikcija un inflācija. Zelta valūtas ieviešana
esot cieši saistījusi visu valšņu valūtas, tāpēc tās zinā-
mā mērā esot atkarīgas viena no otras un tagad ciešot no
zelta trūkuma.¹⁾

Zināmu laikmetu licies, ka zelts tiešām pilnīgi ap-
mierinoši izpildot naudas lomu, pateicoties pastiprinātai
tā iegūšanai, kuŗa sakritusi ar saimniecisku attīstību.
Tomēr drīz izrādījies, ka zelta iegūšana paliekot atpakaļ
saimnieciskās dzīves prasībām, un te meklējams cēlonis cenu
krišanai. Šāda parādība bijusi novērojama laikmetā no

1) R. Patenotre - Währungsnot der Welt, 103.-105.lapp.

1873.-1895.g. Ja 90.gadu beigās nebūtot atklāti jauni zelta lauki, tad tagad pārdzīvojamo krīzi pasaule būtot pārdzīvojusi priekš 40 gadiem.

Ja naudas metalla vērtības krišana būtot vienīgā nelaime, tad zelts tiešām būtot labākais un neaizstājamākais naudas metalls. Bet tā kā viņa sadārdzināšanās esot tikpat kaitīga, tad jāmeģinot atrast izeja, lai cilvēce nekļūtu atkarīga no dabas kaprisēm, t.i. veco zelta atrašanās vietu izmantošanas un jaunu atklāšanas. Cilvēcei jāsargājas nauda kā no sadārdzināšanās, tā arī no palētināšanās.¹⁾

Ideālākā būtot mākslīga valūta, bet šādas valūtas ieviešana iespējama tikai starptautiskā apjomā un prasot pilnīgu vienošanos. Ka tas neesot iespējams, redzams no tā, ka šāda vienošanās grūti panākama pat gluži mazsvarīgos jautājumos. Tā tad šis ceļš atkrītot. Vēl ieteicot dibināt naudu uz darba vērtības jeb uz jēlvielām. Projekts neesot slikts, tomēr dzīvē pašlaik neizvedams, ņemot vērā lielās kontroles grūtības. Tāpat neesot iespējams naudas vērtību padarīt atkarīgu no preču cenu indekiem. Daudzi pārvērtējot centrālbanku ietekmi naudas tirgū. Tām esot gan iespējams atsevišķos gadījumos ar diskonta un kredita politiku šo tirgu rēgulēt, pavairojot jeb samazinot

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 112.un 113.lapp.

cirkulācijas līdzekļus. Tomēr piedzīvojumi rādot, ka centrālbankas varot gan uz laiku būt stāvokļa noteicējas un arī tikai iekšzemē, bet ne starptautiskā apjomā. Tāpat esot nepareiza teorija, kuŗa mācot, ka tirgus fluktuācija un krīzes esot nenovēršamas ražošanas apstākļu dēļ, neatkarīgi no naudas iespaida. Šī teorija neatzīstot naudas lomu kā visas kustības motoru.¹⁾

Ja tiešām zelta krājumiem esot izšķirēja nozīme saimnieciskā kustībā un ja tagadējo krīzi uzskatot kā zelta trūkuma sekas, tad noteikti jāatraidot mācība, ka deficīts novēršams grāmatvedības ceļā. Nekādas manipulācijas neaizstāšot trūkstošā zelta vietu. Neskatoties uz visiem trūkumiem, naudas metalla baze esot neaizstājama. Jārūpējoties, lai izsargātu naudu no vērtības svārstībām un sevišķi no vērtības celšanās, ko pašlaik pārdzīvojam. Uzspiesta deflācija esot sliktāka par inflāciju, un tāpēc jāizvēloties mazākais ļaunums, t.i. nauda ar krītošu vērtību.²⁾

Pasaulei trūkstot zelta. Sekas esot lieltirdzniecības cenu sabrukums, rūpniecības apstāšanās, biržu krachi, bezdarbs, algu samazināšanas, kas vēl vairāk eliminējot

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 114.-118.lapp.

2) Turpat, 118.-120.lapp.

pirkspējas. Savādi, ka vēl satrunējušā zelta valūta pastāvēt. Atgriešanās pie dubultvalūtas nebūtot tik steidzīgi vajadzīga, ja zelta būtu pietiekami. Ar to arī nebūšot panākta pilnīga izveseļošanās, jāracionalizējot cilvēka darba organizācija, jo tikai darbs un nevis dārgmetalli noteicot vērtību. Kaut gan redzams, ka arī darbam neesot cietas vērtības, jo valstīs, kur darbs vislabāk atalgots, sakarā ar ražošanas samazināšanos, kritusi arī darba vērtība.¹⁾

Pasaule esot pārplūdināta precēm. Masām tās esot vajadzīgas, tās gribot pirkt, bet nevarot, jo trūkstot naudas. Šis trūkums jāaizpildot ar sidrabu. Pret to celšot iebildumus, ka sidrabs pakļauts vēl lielākām svārstībām nekā zelts. Sidraba svārstībai esot šādi iemesli: 1918.g. sidraba vērtība cēlusies tāpēc, ka Anglija izdarījusi savus maksājumus Indijā sidrabā. Vērtība kritusi, kad angļi maiņas naudas saturu samazinājuši no 925 uz 500, kam sekojusi Vācija un Holande. Tāpat krišanu veicinājuši zelta valūtas ieviešana Indijā.²⁾

Bijis laikmets, kad sidraba un zelta relācija ilgus gadus pastāvējusi nesvārstīga. Šādu stabilitāti varot no

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 126.lapp.

2) Turpat, 127.lapp.

sidraba sagaidīt, ja tā paritāti noteikšot tik zemu, kas atbaidīšot to apmainīt zeltā. Šī zemā vērtēšana neļaušot padarīt sidrabam zeltu nevērtīgu. Zemā relācija piespie-
dīšot likvidēties sidraba raktuves un klāt nākšot tikai
tas sidrabs, kuŗu iegūstot kā blakus produktu ražojot ci-
tus metallus.¹⁾

Iebildīšot, ka stāšoties spēkā Grešama likums par la-
bākās naudas izspiešanu no sliktākās. Tas nenotikšot, jo
sidrabs nekad nerasniegšot to vērtību, lai cilvēce, kas
tagad zeltu tā iemīļojusi, to atdotu pret sidrabu. Apgal-
vojumi, ka atgriešanās pie sidraba esot apslēpta inflācija
ar visām tās sekām, esot nevietā. Inflācija esot kaitīga,
ja tā dibinoties uz uzticības, turpretī sidraba inflācija
esot vēlama, jo tās pamatā esot zināma vērtība kā ķīla un
segums. Tikai tādas valūtas sabrūkot, aiz kuŗām, izņemot
kreditu, nekas nestāvot. Ja katru naudas līdzekļu pavai-
rošanu nosauktu par inflāciju, tad tāda turpinoties jau
no 17.gadu simteņa, jo šinī laikā monētu zelts esot pavai-
rots no 103 milj. līdz 2 miljardiem 300 milj.£ . Inflāci-
ja esot vienīgais līdzeklis, lai ražošanu un patēriņu
līdzsvarotu. Vai tad šakarā ar sidraba remonētizāciju pa-
redzamā preču cenu celšanās esot uzskatāma par bīstamāku

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 128.lapp.

nekā to krišana? Neesot noliedzams, ka cenas celšoties, ja ražošana nenotikšot parallēli apgrozības līdzekļu pavairošanai, bet tas veicināšot patēriņu un tas savukārt ražošanu. Monometallistiem nevarot būt nekādu iebildumu pret šādiem faktiem:

- 1) Tautu saimnieciskā labklājība ir atkarīga no pasaules zelta krājumiem.
- 2) Pasaule cieš no bīstamā zelta trūkuma, kas tikai pagaidām ir neutrālizēts, pateicoties zelta devīžu valūtām un amerikāņu kreditiem.
- 3) Ja arī, pateicoties tehniskiem uzlabojumiem, pašreiz vēl stāvoklis ciešams, nākotnē zelta trūkums vēl pasināsies.
- 4) Zelta trūkums pamudina to tezaurēt, veicina cenu krišanu, apdraud ražošanu un tirdzniecību. Pie tagadējās krīzes tas ir tieši un pirmā kārtā vainojams.
- 5) Vienīgā izeja ir atgriešanās pie dubultvalūtas, kas atdotu sidrabam tā cenu stabilitāti un no kuŗa inflācijas nav jābaidās.¹⁾

Šie fakti neesot apstrīdami. Zelta valūta esot apdraudēta un daudzas valstis no tās atkāpušās. Iebildīšot,

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 128., 130., 131.
un 132.lapp.

ka emisiju bankas, lai iegūtu sidrabu segumam, būšot spiestas atdot savas zelta rezerves. Tādēļ jāatkārto, ka Dienvid- un Vidusamerika esot ievērojamākie sidraba producenti. Āzijas valšņu rīcībā esot milzīgas šā metalla rezerves. Čīle, Meksika, Ķīna un Indija ļoti maz ievēdot no Eiropas, jo zelta mūris tās atdalot no pasaules tirdzniecības. Ja sidrabu atbrīvošot, atvērsties tirgi, kuŗus mēs mākslīgiem līdzekļiem esot noslēguši. Rūpniecības valstis kā Anglija un Vācija iegūšot šo metallu par savu eksportu, tirdzniecība un rūpniecība atdzīvošoties un reabilitētais sidrabs atgriezīšoties kā krava uz rūpniecības valstīm. Zelta valūtas uzturēšana veicinot krīzi, kas draudot izvērsties katastrofā. Atgriešanās pie sidraba solot izeju, kas atraisīšot zeltu, uzņēmumi sāksot darboties, uzmundrināšoties patēriņš un ražošana, nospiestās algas celšoties, financiālā un sociālā atmosfaira uzlabošoties.¹⁾

Nevarot apstrīdēt, ka monometallisms būtu labākais atrisinājums, ja zelta būtot pietiekami, bet tā kā viņa trūkstot, tad sidrabam nevis jāstājas tā vietā, bet gan tas jāpapildina.²⁾

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 133.-136.lapp.

2) Turpat, 136.lapp.

Visās valstīs notiekot mēģinājumi atrisināt krīzi un sasāpējušo valūtas jautājumu, bet tas neesot iespējams bez kopēja plāna.¹⁾

Tirdzniecība esot svarīgāka par naudu, auglīgs kredīts vērtīgāks par zelta krājumiem banku pagrabos. Nauda, kās dibināta uz metalla vērtības, nevarot zem tās nokrist. Turpretim tāda nauda, kas dibinoties uz uzticību, paturot savu vērtību tikai tik ilgi, cik pastāvēt uzticība.²⁾

Valsts, kuŗas metalla naudas krājumi izsīkšot, ķeršoties pie inflācijas. Zelta trūkums uz to pamudināšot vienu valsti pēc otras. Radīšot jaunu, tikai uz uzticību dibinātu naudu. Ar sidraba inflāciju būtu līdzēts, jo tā esot mērena, viegli rēgulējama un nodrošināta ar vērtību. Parasti inflācija ne ar ko neesot ierobežojama. Uz laiku tā esot bīstama eksporta prēmija, kas novedot pie dempinga, sadārdzināšanās un morāles pagrimuma. Ciešot kreditori, tiekot satricināti pastāvošie līgumi un uzticība. Atrasisīšanās no metalla bāzes novedot pie šādiem apstākļiem. Jāatrodot īsti ārstniecības līdzekļi, kas ražošanu un patēriņu noturētu vienādā līmenī, tāpēc:

1) Naudas reforma izvedāma bez vilcināšanās.

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 142.lapp.

2) Turpat, 143.lapp.

2) Naudai jādibinās nevis uz kreditu, bet gan uz metalla bazes.

3) Pieturēšanās pie tīras zelta valūtas galīgi sagraus saimniecību, novedīs pie inflācijas un iznīcinās pastāvošos līgumus un kreditu.

4) Tā kā cirkulācijas līdzekļu pavairošanai nepieciešami pavairot arī metalla bazi, bet zelta tam trūkst, jāķeršas pie sidraba kā otra naudas metalla.

5) Lai to veiktu, kas sola glābiņu visiem, jārikojas kopīgi.¹⁾

Amerikāņu valūtas komisijas 1932.gada 14.maija ziņojums, kas dibinās uz Federālbankas pētījumiem par sidraba cenu svārstībām no 1913. līdz 1931.g. beigām, salīdzinot tās ar preču cenu līmeni, rāda šādu ainu. Līdz Z.A.S.V. sāka piedalīties pasaules kaņķā, t.i. līdz 1916.g. sidraba cenas svārstījās apmēram 60 cent.par oz. 1918.g. ar Pitmaņa aktu valdība tika pilnvarota pārdot Indijai sidrabu par 1 \$ oz. Sekas bija tās, ka sidraba cenu celšanās izbeidzās un tas palika stabils visu akta pastāvēšanas laiku. Dažus mēnešus vēlāk līdzīga parādība notika ar preču cenu līmeni. 1919.gada beigās Z.A.S.V. ziņoja, ka tiks pārdoti lieli sidraba krājumi, tāpēc tā cena krita, tāpat arī pre-

1) R.Patenotre - Währungsnot der Welt, 143.-149.lapp.

ču cenas. 1920.gadā Anglija samazināja metalla saturu savai sidraba naudai, pārdodot pārpalikušo sidrabu, kas atkal pazemināja sidraba un preču cenas. No 1921.līdz 1925.g. kā sidraba, tā preču cenas uzturējās stabilas. 1925.gadā Indija pārgāja uz zelta valūtu, zelts bija jāiegūst pārdodot sidrabu. Indijas draudi - izmest tirgū vairāk miljonus oz. sidraba bija par pamatu monētāriem sarežģījumiem, kuŗu liecinieki mēs pašlaik esam. Sidraba cenu krišanai sekoja atkal preču cenas. 1928. un 1929.gadā Indokīna un Beļģija pārdeva lielus vairumus sidraba, kas atkal radīja sidraba un preču cenu krišanu. No šiem apstākļiem komiteja nāk pie šāda atzinuma: nelaimīgais spiediens, kas 12 gadus ir gulējis uz sidraba cenām, ir valšķu rīcību sekas, bet nekādā gadījumā sidraba ražošanas pieaugšana, jo tā iegūšana nav cēlusies. Demonētizācija, monētu metalla satura samazināšana un kapitālu bēgšana ir attiecīgu valdības rīkojumu tiešas sekas. Ja naudas vērtības stabilitāte (sidraba) ar šādu rīcību ir satricināta, tad tā tādā pašā veidā var tikt atjaunota. Komisija ir pārliecināta, ka likumdošanas ceļā ir iespējams radīt naudai uzticību, pacelt tās pirktspējas un arī noslīdējušās preču cenas. Komisija ieteica prezidentam Huveram sasaukt starptautisku konferenci, kuŗā apspriestu valūtas un sidraba jautājumus. Huvers atzina, ka pārējās valstis nav tik stipri ieinteresētas sidraba

jautājumā kā Z.A.S.V., tāpēc tekstu mīkstināja, ierādot sidraba jautājumam tikai daļu no vispārējā internacionālā valūtas kompleksa. 1932.gadā to ienesa senātā un ieteica sasaukt vispasaules konferenci, kas lai apspriestu:

- 1) nacionālo valūtu pielīdzināšanu zelta standartam;
- 2) starptautisku vekseļu kursa rēgulēšanu;
- 3) sidraba revalizēšanu visur, kur tas tiek lietots kā nauda jeb kā segums;
- 4) preču cenu līmeņa pacelšanu līdz tādai pakāpei, kas būtu pietiekama normālas bāzes atjaunošanai starp privātiem parādniekiem un kreditoriem.¹⁾

Raksturīgi, ka šī komisija atrod par nepieciešamu sasaukt vispasaules valūtas konferenci, ko proponē arī vēlākos amerikāņu ieteikumos.

Ievērojams ir Starptautiskās tirdzniecības kameras lietpratēju komisijas 1931.gada ieteikums. Vispirms šī komisija konstatēja, ka valstis nekā nav darījušas, lai sasauktu šīs kameras ieteikto starptautisko sidraba konferenci. Šī komisija sastādījusi ziņojumu Starptautiskai tirdzniecības kamerai, kuŗa saturs ir šāds:

- 1) Sidraba rehabilitēšanai nepieciešama vienošanās un kopēja sadarbība, lai sasniegtu augstāku, kaut arī ne

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 37.-39.lapp.

tik augstu cenu līmeni, kādu vēlas sidraba ražotāji, īpašnieki un pārdevēji. Šinī sakarībā jāievēro, ka tiklab sidraba produkcija, kā patēriņš paliek puslīdz vienādi. Jāņem vērā, ka 65 % sidraba tiek ražots kā blakus produkts, ko ražos, neskatoties uz to, lai cik nelabvēlīgas būtu tā cenas. Sidraba patēriņš samazinās tāpēc, ka monētāriem nolūkiem to izlieto arvienu mazāk, turpretī mākslas rūpniecībā tā patēriņš ir vienāds. Ražošana un piedāvājums ir gandrīz pastāvīgi, turpretim pieprasījums ir nerēgulārs un nenoteikts, kas rada cenu svārstības. Stipra sidraba cenu svārstīšanās traucē starptautisku preču apmaiņu. Visvairāk sidraba cenu svārstības aizkaļķina Ķīnas intereses. Sidraba cenu stabilizēšana atvērtu Ķīnas iekšējo tirgu. Kaut gan arī Ķīna grib pāriet uz zeltu, tad tomēr nav šaubu, ka sidrabs Ķīnā vēl ilgi dominēs kā naudas baze.¹⁾

Lielākā daļa sidraba ražas, kuŗu tekošā gadā vērtē mazāk par 200 milj. oz. sidraba, stāv zem dažu Amerikas korporāciju kontroles. Ja šīs korporācijas stājas sakaros ar Indiju, iespējams pasaules tirgū noturēt sidraba cenas zināmā līmenī. Pēc pašreizējām cenām sidraba gada ražu vērtība ir tikai apmēram 56 miljoni \$. Par 50 miljoniem \$ gadā sidrabu pieprasa rūpniecība, un pielaižams, ka par

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 40.-42.lapp.

šādu summu tā to noņems, neskatoties uz cenu. Atliek Ķīnas un Indijas pieprasījumi. Pēdējos trīs gadus Indijas pieprasījums ir stabils un nav atkarīgs vienīgi tikai no cenas. Grūtības ir ar Ķīnu. Tomēr arī tās nav nepārvarāmas. Sidraba cenu celšanās paceltu Ķīnas importu un samazinātu eksportu. Arī šeit ir iespējams uzturēt vienmērīgu sidraba pieprasījumu. Sidraba tirgus rēgulēšanai būtu apsveicama Ziemeļamerikas sidraba producentu vienošanās. Tomēr bez Indijas tā ir neiespējama. Vispārīgi, vienošanās rēgulēt sidraba tirgu ir panākama un kontrolējama vieglāk nekā par citām precēm.¹⁾

2) Ja tiešām draud zelta trūkums, to zināmā mērā var aizstāt sidrabs. Nevajag noteikt cietu relāciju starp abiem metalliem, bet valstīm, kuņām nav pietiekami zelta, vajag uzpirkt sidrabu un pret to izlaist banknotes ar mazu nōminālvērtību, kuņas cirkulētu gandrīz tāpat kā zelta monētas, kuņu vietu tās aizstātu, jo valdība tās pieņemtū maksājumos. Proporcija nedrīkstētu būt lielāka kā 1 pret 3, tad nebūtu jābaidās, ka tās kritīs zemāk par banknotēm, kuņas pa daļai segtas ar zeltu. Kreditbaze tiktu paplašināta šinī gadījumā, pateicoties valsts autoritātei. Ja sidraba cenas ceļas, to var pārdot un iemainīt pret zeltu.²⁾

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 42.lapp.

2) Turpat, 43.lapp.

3) Jāpanāk, lai valstis savu mainas naudu kaltn ar tādū pašū tīra metalla saturu kā priekš kara. Ar to sidrabs atgūs uzticību. Sidraba pārdošanā ieinteresētām grupām jā rūpējas, lai tiktu ierīkoti pētīšanas institūti, kuŗu mērķis būtu atrast jaunus sidraba izlietošanas veidus. Tāpat jā rūpējas, lai nebūtu tik liela difference starp sidraba lieltirdzniecības un no sidraba pagatavotu preču cenām.¹⁾

Šo priekšlikumu raksturīgākā pazīme ir tā, ka šeit nav minēti skaitļi. Tāpat arī neieteic ievest bimetallismu, jo atrūd to par nepiemērotu. Galvenā kārtā ieteic vietoties Amerikas sidraba producentiem ar Indijas valdību, lai novērstu sidraba dempingu, un izlietot vairāk sidraba, iekļaujot to zelta valūtas rāmjos.

Pārējie priekšlikumi nāk no Z.A.S.V. 1932.g. senāts nolēmis piešķirt aizdevumu Ķīnai sidrabā, jo šīs valsts saimnieciskais stāvoklis tai ilgi neatļaušot pāriet uz zeltu jeb tam līdzīgu valūtu. Lai tā izklūtu no tagadējām grūtībām, tai vajadzīgs sidrabs. Tad tās saimnieciskā dzīve atveseļošoties un atvēršoties tirgus amerikāņu ražojumiem. Reālizēts šis aizdevums netika tādēļ, ka Ķīna pati ne sevišķi sajūsminājās par šādu aizņēmumu, jo tādā gadījumā tā būtu pakļauta amerikāņu saimnieciskai kontrolei.²⁾

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 44.lapp.

2) Turpat, 45.-46.lapp.

Otrs priekšlikums nāca no Kanadas valdības, kura gri-
bēja pārdot Ķīnai pret sidrabu lielus kviešu krājumus. Šis
priekšlikums gan nesastapa no Ķīnas puses pretešību, bet
pati Kanada apķērās, ka, ja tai pret šo sidrabu nebūs ie-
spējams iegūt Ķīnā jēlvielas, tad tas tai nenāks par labu.
Abos gadījumos galvenais smaguma punkts ir tas, kas patu-
rēs sidrabu pēdējais.¹⁾

Londonas „Joint City and Médland Bank” direktors Dar-
lings ieteic dibināt jaunu naudas sistēmu. Internacionālā
banka uzpirktu sidrabu un zeltu, nosakot relāciju 1:20 un
izlaižot „starptautisku mārciņu”. Abi metalli būtu šīs
mārciņas segums. Valstis vienotos savus maksājumus izda-
rīt ar šīm mārciņām, kā arī garantētu bankas pamatkapitālu.
Šādā veidā paceltu sidraba vērtību, kas nāktu visiem par
labu un nokārtotu sarežģīto naudas jautājumu.²⁾

Otrs Darlinga projekts ir prasība, lai Britu imperi-
jas zelta rezerves kalpotu sidraba atbalstam. Katra gada
raža, apmēram 60 milj.£, tāpat pastāvošie krājumi jānacio-
nālizē un jānodod „Bank of the Empire” pārvaldīšanā. Uz šīs
bankas bazēsies visas valsts emisiju banku darbība un tā
rēgulēs sidraba cenu. Lai to iespētu, jārada fiktīva ap-

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 47.lapp.

2) Turpat.

lēsumu vienība „Rex”, kuŗa dibinās uz kopīgu zelta un sidraba vērtību, noteicot relāciju 1:20, kas līdzinās apmēram 51 pensam par oz. sidraba.¹⁾

Vēl atzīmējams Zomera projekts, kas tika iesniegts Z.A.S.V. senātam 1932.gadā un kas ieteic Amerikai ņemt pretī kuŗa parādu maksājumos sidrabu pret cieti noteiktu likmi 1 \$ par 1,5 oz. sidraba.²⁾

Kemmerers ieteic Ķīnai ievest pārejas laikmetā, iekams tā nebūs pārgājusi uz zelta valūtu, kopēju sidraba valūtu, pie kam sidrabs tiktu izkalts nepilnvērtīgs, bet to būtu iespējams apmainīt pret zelta devīzēm jaunradītā bankā. Sidraba monētas izkalta vienīgi kalšanas iestāde, kas būtu pakļauta valdības kontrolei. Kam būtu vajadzīga devīze, tas to varētu pirkt šai bankā, deponējot sidraba naudu, bet banka aizņēmuma veidā iegūtu \$ un £. Tā kā kalšana dotu lielu peļņu, šīs bankas rentabilitāte esot nodrošināta. Sidrabs ieņemtū notālu stāvokli, tā uzdevums būtu ievākt devīzes. Pakāpeniski no notāla sidraba valūtas varētu pāriet uz zelta devīžu valūtu un pēc tam uz īstu zelta valūtu.³⁾

Kemmerera projekts interesants tādā ziņā, ka viņš sidrabu neuzskata par pilnvērtīgu hilogenu seguma metallu,

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 50.lapp.

2) Turpat.

3) Turpat, 51.lapp.

bet piešķir tam lielu lomu pārejās laikmetā.

Pinniks ieteic šādu projektu: Ar Tautu savienības starpniecību sasaukama konference, kurā sevišķi plašas tiesības jādod Ķīnai un Indijai. Tiklīdz kā iestāsies miers un normāli apstākļi, Ķīnas pieprasījums pēc sidraba palielināsies, sakarā ar ko celsies sidraba cenas. Arī atsevišķas valstis var uzskatīt kā lielas sidraba patērētājas, ja tās visas pasaules interesēs turēs savās centrālbankās lielus sidraba krājumus, kuŗu mērķis nostādīt noteiktu relāciju starp zeltu un sidrabu. Pateicoties šiem lieliem pieprasījumiem, sidrabu noturēs stabilu, ar ko tiks radīta vieglāka un ērtāka schēma starptautiskam bimetallismam. Viss pasaule daudz ko iegūs no šādas starptautiskas konferences, sevišķi financiālos jautājumos, sakarā ar ko sidraba problēma tiks atrisināta.¹⁾

Brovnells ieteic ietilpināt sidrabu valūtu sistēmās un pārtraukt tālāko tā pārdošanu no pastāvošiem monētāriem krājumiem, neievēdot tomēr bimetallismu.²⁾

J.Hāns liek priekšā dibināt starptautisku sidraba banku, kuŗas uzdevums būtu uzsūkt tā saucamo „klejojošo sidrabu”, kuŗu rēķina 1000 milj. oz. Šim nolūkam vajadzē-

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 51.lapp.

2) Turpat, 59.lapp.

tu apmēram 62 milj.£. Viņa pamatdoma ir šāda:

- 1) Stiprināt sidraba valūtu valšķu pirktspējas.
- 2) Saudzēt trūcīgās pasaules zelta rezerves.
- 3) Izslēgt sidraba dempingu.¹⁾

Lai savāktu nepieciešamos 62 miljonus £, ar kuŗām uzpirkt „klejojošo sidrabu”, kas rada stipras cenu svārstības, jāieinteresē visas valstis, pie kam viņš tās sadala trīs grupās:

- 1) Sidraba producentus (Meksiku, Z.A.S.V., Kanadu).
- 2) Sidraba valūtu valstis un kuŗām pieder lieli sidraba krājumi (Ķīna, Britu Indija, Persija).
- 3) Valstis, kas ved aktīvu tirdzniecību ar Āziju.

Sindikāts, kuŗā ietilpst visas šīs valstis, dibina sidraba banku pēc Bāzeles starptautisko maksājumu bankas parauga, kuŗas sēdeklī jāatrodas Austrumos. Šai bankai jāuzsūc „klejojošais sidrabs”. Iespējams, kolīdz šāds sindikāts būs nodibināts, sidraba cenas pa daļai celsies un nostabilizēsies. Bankai zināmā mērā būtu jākontrolē arī sidraba ražošana. Tās statūtiem jāsaturs zināmas piespiedu normas attiecībā uz sidraba monētām un tehnisku izlietošanu.

Sidrabs sindikātā ietilpstošām valstīm būtu jālieto kā maiņas nauda, bet Āzijā un latīņu Amerikā kā seguma stan-

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 62.lapp.

darts. Banka no saviem līdzekļiem financē uzņēmumus, kas veicina sidraba tehnisku un rūpniecisku izlietošanu. Nominālkapitāls jānosaka uz 300 milj.\$, kas līdzinās 1000 milj.oz. sidraba pie cenas 30 centu par oz. Šis kapitāls sadalāms starp ieinteresētām valstīm, pie kam 25 % no tā iemaksājami ar efektīvu sidrabu. Ķīnai, Indijai un Meksikai sidrabā iemaksājamo daļu varētu palielināt, ar ko tām atvieglinātu finansiālo piedalīšanos.¹⁾

Sidraba banka kalpotu sidraba valūtas valstīm kā netiešs kredita avots, rēgulētu sidraba svārstības un atvieglotu transferta operācijas starp sidraba un zelta standarta valstīm. Ar laiku šī banka jāizveido par pasaules centrāli, ar kuŗas palīdzību atrisināma sidraba problēma.

Kunvalda ieteikums ir šāds: Pasaulē pašlaik cirkulējot 4 miljardi \$ apmērā nepilnvērtīgas monētas, kuŗu vērtība ir 5 līdz 8 reizes augstāka par metalla tirgus vērtību. Valstij var piederēt daudzi monopoli, tāpēc tā var izlietot savas tiesības un noteikt, lai šīs monētas tiktu izkaltas pilnvērtīgas, kas radīs pieprasījumu pēc sidraba un pacels tā cenu. Pašlaik sidraba tirgus esot tā dezorganizēts, ka sidrabs esot nodzīts līdz 13,5 pensiem par oz.²⁾

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 63.un 64.lapp.

2) Turpat, 65.lapp.

Jāpiebilst, ja pie tagad pastāvošās sidraba cenas 13,5 pensi par oz. tiktu izkaltas pilnvērtīgas sidraba monētas, tad tās būtu $4\frac{1}{2}$ reizes smagākas. Pēc Amerikas monētu kaltuves datiem būtu jāpārkaļ 3975 miljoni \$, kam vajadzētu 417 milj. kg sidraba, kāda daudzuma pasaulē nav. Lai novērstu neērtības, kādas sagādātu šīs smagās pilnvērtīgās monētas, Kunvalds ieteic slēgt konvenciju šo monētu izkalšanai, bet laist apgrozībā sertifikātus, kuŗiem jābūt 100 % segtiem ar šīm pilnvērtīgām monētām. Konvencija saturētu sīkus noteikumus par monētu kalšanu, sidraba iepirkšanu un pārdošanu.

Vēl atzīmējams Cukera projekts, kas ieteic savienību, kuŗā katrā ziņā jāietilpstot Anglijai. Jānoteicot relācija starp sidrabu un zeltu 1:50, lai varētu pārkaļt nepilnvērtīgās sidraba monētas. Noteiktā laikā katrai valstij jāizkaļ noteikts sidraba monētu daudzums uz iedzīvotāju un jālaiž apgrozībā. Katru gadu 1% banknošu vietā jāizdod sidraba monētas, tā kā pēc zināma laika visas banknotes no apgrozības tiktu izņemtās jeb būtu 100% segtas. Sakarā ar to personas, kas tezaurē ārzemju valūtu banknotēs, labprāt ņems pretī sidraba monētas un tāpēc atjaunosies uzticība sidrabam.¹⁾

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 66.-70.lapp.

6) Sidraba remonētizācijas *bet gan*
projektu kritika. *Prof. R. Kerschagl*

Pret amerikāņu valūtas komisijas ieteikumu var iebilst, ka tas pārvērtē sakarību, kāda pastāv starp vispārējo cenu līmeni un sidraba cenām. Var gan ņemt vērā eksporta iespēju pacelšanos pēc sidraba jautājuma labvēlīgas atrisināšanās, bet par tiešu sakarību starp sidraba cenām un preču cenu līmeni nevar būt runa. Tāpat stipri tiek pārvērtēts valsts varas iespaids uz sidraba vērtības pacelšanu. Nenoliedzami gan, ka faktiskā starptautiska vienošanās starp sidraba producentiem un patērētājiem uz laiku sidraba krišanu apturētu un ievirzītu tā cenu attīstību pareizākās sliedēs.

Starptautiskās tirdzniecības kameras lietpratēju komisijas atzinums pārvērtē sidraba iegūšanas un pieprasījumu rēgulēšanu. Ņemot vērā, ka lielāko daļu sidraba iegūst kā blakus produktu, tā daudzums zināmā mērā ir konstants un nav rēgulējams resp. iespaidojams. Tāpat nav izvedams dzīvē ieteikums daļu emisijas banku zelta segumu aizstāt ar sidrabu.¹⁾

Jāpievienojas ieteikumam pastiprināt sidraba izlie-

1) Prof. R. Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 84. lapp.

tošanu industriāliem nolūkiem.

Kas attiecas uz Amerikas un Kanadas aizdevumiem Ķīnai, tad tos nevar nosaukt par tālredzīgiem. Ja aizdotais sidrabs paliek Ķīnā un tā nekā nepērk, aizdevējs neko neiegūst, turpretim, ja tā par šo sidrabu kaut ko pērk un tas plūst atpakaļ, sidraba problēma sākas no gala.¹⁾

Par bimetallismu T.E.Gregori izsakās šādi: pēdējā laika priekšlikumi sidraba jautājuma atrisināšanā jāuzskata par neizvedamiem un nepraktiskiem. Vispirms, attiecībā uz Amerikas sidraba aizdevumiem Ķīnai. Ķīna necieš no sidraba trūkuma, bet gan no chaotiskiem apstākļiem, kādi tur valda, un eksporta samazināšanās. Ja Ķīnai sidraba aizdevums tiktu piešķirts, tas tomēr metalla tirgū tiktu pārdots, lai iegūtu ārzemju preces. Lai paceltu Ķīnas pirktspējas, tad jau labāk tai aizdot zeltu. Ir naīvi sidraba vērtības stabilizēšanai dot aizdevumu, kuŗa mērķis ir radīt sidraba pircēju, un tad viņam pašam to pārdot.²⁾

Tāpat prof.A.Maršalla ieteiktais „simetallisms”, kā viņš apzīmē jaunu naudas sistēmu, kuŗa novērsīšot pazīstamā bimetallisma trūkumus, uzskatāms par neizvedamu. Šī sistēma paredz, ka centrālbanks savus maksājumus izdarīs

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 85.lapp.

2) T.E.Gregory - Das Silberproblem, 19.lapp.

nevis zeltā jeb sidrabā, bet gan abos metālos zināmā proporcijā. Šim priekšlikumam nav izredzes tikt pieņemtam, jo tas no veikalnieku jeb politiķu grupām nekad nav celts priekšā un tāpēc tas vēl nav no praktiskā viedokļa apstrādāts. Bimetallistiskās aģitācijas atdzīvošanās esot faktiski viena no valdošās depresijas interesantākām seku pārādībām. Bimetallisma ieviešanai nepieciešami vispirms konstatēt zelta un sidraba ražas samērus un gūt pārskatu par to, kāpēc relācija tik nelabvēlīga sidrabam. Tas tomēr nav nosakāms, jo neviens nevar pateikt, kāda tā būtu, ja visu laiku nepārtraukti pastāvētu bimetalisms, un cik augstas tad būtu bijušas zelta un sidraba ražas. Tāpat arī neiespējami noteikt, kādai tai vajadzētu būt, jo nevis daudzuma attiecības nosaka relāciju, bet gan relācija ražošanas apjomu. Pastāvot bimetalismam, centrālbankas būtu spiestas pret banknotēm uzpirkt nevien zelta, bet arī katru sidraba daudzumu. Bimetallistu argumenti ir šādi:

1) Ārēji nekāda pārmaiņa nenotiktu. Banknotes cirkulētu tāpat, centrālbankas uzpirktu par cietu cenu zeltu un sidrabu un tiem, kam būtu jākārto ārzemju saistības, vienalga kādā metālā, to izdarītu centrālbanka.

2) Zelta un sidraba producentiem būtu nodrošināts tirgus ar nesvārstīgām cenām. Sidraba tirgus cena nevarētu krist zemāk par to cenu, kādu maksātu centrālbankas,

bet arī celties tā nevarētu, jo pirmā gadījumā sidrabu uzpirktu centrālbanka - otrā to pārdotu.

3) Devīžu kursi, no vienas puses, starp bimetallistiskām un sidraba valūtas valstīm un no otras puses starp bimetallistiskām un zelta standarta valstīm, būtu cieti, noteikti, kas izbeigtu nepanesamo svārstīšanos tirdznieciskos sakaros ar Austrumiem.

4) Pateicoties bimetallismam, celtos preču cenu līmenis, jo bimetallisms palielinātu metālu rezerves, pret kurām izdotu banknotes, kas paceltu pirktspējas.

Bimetallisma ieviešanai svarīgi divi jautājumi: relācija starp abiem metāliem, kas monētu kalšanā ir noteicēja, un kādos apmēros, t.i. cik lielus apgabalus bimetalisms aptver. Ja bimetalismu ievēd samērā mazā apgabalā, zudīs stabilizējošais iespaids uz devīžu kursiem, ko līdz ar bimetalisma kompensātoriskām funkcijām sidrabs aizstās apgrozībā esošā zelta vietu. Tāpēc, jo plašākos apgabalos bimetalisms izplatīsies, jo lielākas izredzes uz paliēkošu sidraba cenu stabilizāciju. Ja bimetalisma valēku zelts aizplūdīs uz nebimetalistiskām valstīm, pirmās paliks pie sidraba standarta un tā vērtība tiks uzturēta likumdošanas ceļā. Jāšaubās, vai šais valstīs zināmam daudzumam sidraba būs tādas pašas likumīgas pirktspējas kā zeltam, tāpēc zelts cirkulēs ar agio, atbilstošu sidraba

slīdēšanai pasaules tirgū. Likumīgā relācija starp zeltu un sidrabu ir izšķirēja, jo no tās atkarājas sidraba piedāvājumi. Ja relācija būs sidrabam par labu, attiecīgās valsts eksports tiks samaksāts ar sidrabu un tā zaudēs savus zelta krājumus. Citām valstīm radīsies izdevība saņiegt augstāku sidraba cenu, kas veicinās tā ražošanu.

Jo mazāks būs bimetalistisko valšķu apjoms, jo mazāku iespaidu tas atstās uz pasaules sidraba tirgus cenu. Ja relācija līdzināsies tirgus vērtībai un bimetalisms aptvers plašākus apgabalus, izredzes uz tā ilgstošāku pastāvēšanu ir lielākas. Bimetallistiem jāatzīst, ka sidraba cenas daudz nepārveidosies, ja relācija būs līdzīga tirgus vērtībai. Ja turpretī relācija stipri atšķirsies no tirgus relācijas, sidrabs izspiedīs zeltu.

Jānākot pie atzinuma, ja kaut ko gribot darīt sidraba labā, jāpanākot sadarbība sidraba producentu starpā.¹⁾

Starptautisko maksājumu izlīdzināšanas bankai varbūt nākotnē Eiropā tiešām būšot nozīme. Citu Eiropas valūtas politiku ieteikumi, kā piemēram Kienbocka, tiecoties uz internacionālizāciju. Attiecībā uz „Rex” valūtu jāsakot, ka tā nepelnot nopietnu kritiku.

Ļoti nopietni esot Kemmerera plāni, jo tie pareizi

1) T.E.Gregory - Das Silberproblem, 19.-26.lapp.

uztveicot lomu, kādu varētu spēlēt sidrabs. Tomēr jāatzīstot, ka izvedot Kemmerera plānu dzīvē, drīz vien izrādītos par nepieciešamu ierobežot sidraba hilisko raksturu daudz lielākā mērā nekā to viņš pats jau darījis.

Brovnela un franču plānu izvešana dzīvē, fiksējot sidraba cenas brīvā izkalšanā, t.i. padarot sidrabu par hilisko metālu jeb arī nododot tā izkalšanu valsts varas kompetencē, praktiski vedot pie bimetalisma.

Hāna ieteikumi pārvērtējot sidraba pirktspēju problēmu un pirkšanas spēju celšanos, ja sidrabs tiktu remonētizēts. Hāna sidraba banka ļoti līdzinoties Bāzeles starptautisko maksājumu bankai, tikai tā esot pārveidota. Vispārīgi par Hāna ieteikumiem varot sacīt, ka tie esot labāk pārdomāti un pilnīgāki nekā pārējie.

Kunvalda un Cukera ieteikumi, no kuriem pēdējais bazējoties uz Kunvalda ieteikumu, pārvērtējot naudas tezaurācijas momentu. Bez tam Kunvalds nepiegrīžot pietiekamu vērību sidraba izlietošanai nemonētāriem nolūkiem, kāda būtu iespējama. Kunvalda ieteikumu priekšrocības esot pareiza pirktspēju problēmas apvērtēšana, pretēji pārējiem ieteikumiem, tāpat arī norādījums par nepilnvērtīgu monētu izkalšanu un to nozīmi sidraba problēmā.

Jājautājot, kādā virzienā tad meklējams sidraba problēmas atrisinājums? Kā visās saimnieciskās problēmās,

tā arī sidraba problēmā spēlējot lomu ne tikai tautsaimnieciskās intereses. Nenoliedzami, ka šinī gadījumā stiprā sidraba propaganda nākot no sidraba producentiem, kas esot pietiekami spēcīgi, lai noskaņotu arī valdības un likumdošanas iestādes tiem labvēlīgā virzienā.

Sidraba remonētizācija tālu ejošos apmēros neesot vēlama, jo tā novedīšot pie dārgi maksājošiem eksperimentiem, kas taisni pašlaik neesot ieteicami. Tas būšot šķērslis pasaules valūtu sistēmu saskaņošanai, kas gan pašlaik esot ideāls, bet kas solot lielus saimnieciskus ieguvumus. Tāpēc nebūtu ieteicami eksperimentēt ar sidraba valūtas ieviešanu, jo pastāvot jau dažāda veida zelta valūtu sistēmām, esot pietiekami daudz komplikāciju. Ja arī uz laiku sidraba valūta dotu kādus ieguvumus, tomēr tie neatsvērtu tos sarežģījumus, kādi tiem sekotu. Dabīgās attīstības beigās tomēr nāktu pilnīga sidraba demonētizācija un tiks radītas vai nu jaunas zelta jeb papīra valūtu sistēmas. No tā varot secināt, ka sidrabs jāizlieto rūpniecībā, ar ko jārēķinoties kā tā producentiem, tā arī īpašniekiem. Neesot izslēgts, ka tas vēl vairāk veicināšot sidraba vērtības krišanu, bet tas neradīšot nepanešamas konsekvences. Producentiem, kas iegūstot sidrabu kā blakus produktu, būšot jāpārstrādā sava kalkulācija. Bez tam esot daudz iespēju izlietot sidrabu citādā veidā.

Pārspīlēts tiekot sidraba vērtības krišanas iespāids uz atsevišķu valšķu sidraba naudas krājumiem. Ja tādām valstīm esot solida emisijas banku sistēma, tad ar izveicīgu manipulāciju esot iespējams uzturēt sidraba stabilitāti.

Sliktākos apstākļos nonākšot uzņēmumi, kas iegūst sidrabu kā galveno produktu. Zināms skaits šo uzņēmumu būšot jāslēdz, jo ražošanas izdevumu pārsniegšot sidraba cenas. Sidraba krājumi šādos apstākļos nepieaugšot, jo tā produkcija samazināšoties. Ar sidraba ražošanu nodarbinātie ļaudis atradīšot darbu citur. Bez sidraba, ko izlietojot rūpniecībā, vēl esot iespējams to izlietot modes prečm izgatavošanai, greznuma lietām, traukiem u.t.t. Vēl gan pielaižams, ka sidrabs spēlē monētāru lomu Āzijā, bet ne Eiropā. Ko vēl varētu sidraba labā darīt, būtu tas - nesamazināt metalla saturu maiņas monētās. Dibināt valūtas uz sidrabu nekādā ziņā neesot ieteicams.¹⁾

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 85.-92.lapp.

*Nav nepas teikts par nedab
produkciju*

7) S i d r a b a p a š r e i z ē j a i s s t ā -
v o k l i s .

Pašlaik sidraba problēma pasaules saimniecībā ieņem pirmo vietu. Amerika ir galvenā sidraba producētāja, tomēr arī Eiropai šis jautājums ir ļoti svarīgs. Stipri ieinteresēta sidraba jautājumā ir Āzija, sevišķi Ķīna, kur pastāv sidraba valūta, tāpat arī Indija, kuŗas rīcībā ir milzīgi sidraba krājumi. Mazāk svarīga sidraba nozīme ir Afrikai un Austrālijai. Tomēr visu pasaules daļu stāvokli var raksturot šādi: visi būtu laimīgi, ja tiem izdotos sidraba vērtību pacelt, bet neviens negribētu palikt pēdējais sidraba īpašnieks.¹⁾

Pirmie praktiskie soļi sidraba jautājuma kārtošanā plašākos apmēros tika sperti pasaules saimnieciskā konferencē, kur galvenie sidraba producenti kā Meksika, Z.A.S.V., Kanāda, Austrālija un Peru vienojās, sākot ar 1934.gadu uz četriem gadiem ikgadus 35 milj. oz. iekšzemē ražotā sidraba paturēt savām vajadzībām un nelaist pasaules tirgū. Bez tam Z.A.S.V. 1933.gadā apņēmas visu šīnī gadā iekšzemē iegūto sidrabu uzpirkt par 64,5 centiem unci, lai gan faktiskā tirgus cena bija 44,5 centi. Tai pašā gadā Z.A.S.V. nāca ar priekšlikumu pieņemt kara parādu maksā-

1) Prof.R.Kerschagl - Die Zukunft des Silbers, 5.lapp.

jumus līdz 200 milj.\$ kopsummā, maksājot par unci 50 centu, lai gan tai laikā sidraba tirgus cena svārstījās no 25-30 centiem par unci. 1934.gadā Z.A.S.V. pieņēma „Silver Purchase Act of 1934” likumu, ar kuŗu sidrabu līdz 25 % ie- skaita seguma nodrošinājumā izlaistām banknotēm un depozi- tiem, uzpērkot sidrabu par 50 centiem unci. Pēdējais pre- zidenta Ruzvelta dekrēts pasludina visu sidraba krājumu nacionālizāciju Z.A.S.V., nosakot, ka visi sidraba krājumi 90 dienu laikā jānodod finanču ministrijai, izņemot tos krājumus, kas nodomāti rūpniecības un amatniecības mērķiem.¹⁾

Bez tam Z.A.S.V. 1933.gada 21.decembrī atjaunoja sid- raba kalšanu, un kaltuves sāka atkal uzpirkt sidrabu, bet tikai par pusi no agrākās cenas, t.i. par 64,5 centiem uncē, kas tomēr bija augstāka par sidraba tirgus cenu.²⁾

Sekas no šādas rīcības bija tās, ka sidraba tirgus nokļuva Amerikas iespaidā. Nedaudz pacēlās arī sidraba ce- nas. Ja 1933.gadā Ņujorkas biržā unce sidraba maksāja 25,4 centi, tad 1934.gadā tā cena pacēlās līdz 44,16 cen- tiem par unci. Sakarā ar šo likumu izdošanu, Amerika no 1934.gada 19.jūnija līdz 1935.gada martam uzpirka 24,4 milj. unces iekšzemē ražotā sidraba, nacionālizēja 111,9 milj.

1) 1934.gada „Economists” Nr.17, 601.lapp.

2) Prof.I.Fišers - Saimnieciskā sabrukuma pārvarēšana,66.lapp.

unces un 254,9 milj. uzpirka biržā.¹⁾

Sidraba cenas stabilizējot, nedrīkst tā vērtību sadzīt pārāk augstu. Jāņem vērā Ķīnas valstsvīra Dr. Soong brīdinājumi, lai sidraba cenu mākslīgi nepalielina, jo Ķīnā tad varot sākties smags deflācijas periods un tā nebūšot spējīga uzņemt lielus daudzumus dārgā sidraba.

Tāpat, saskrūvējot pārāk augstu sidraba cenas, jāņem vērā Indijas lielās sidraba rezerves, kuŗas tā, pastāvot augstām cenām, mēģinās likvidēt, kas sagraus visu stabilizācijas darbu.²⁾

1) „Bankarchiv” 1935.g., Nr.16, 358.lapp.

2) 1934.gada „Economists” Nr.17, 601.lapp.

S e c i n ā j u m s .

Rezumējot iepriekš apskatīto, jānāk pie šāda secinājuma. Dubultvalūtas ieviešana, pastāvot tagadējai saimnieciskai iekārtai, nekādā ziņā nebūtu attaisnojama. Dabināt valūtas uz abiem metalliem - zeltu un sidrabu, būtu tas pats, kas atiet 65 gadus atpakaļ un sākt valūtu uzbūvi no jauna. Nekādu labumu cilvēcei tas nedos, bet gan ienesīs vēl lielākas komplikācijas jau tā stipri sarežģītās valūtārās attiecībās.

Sekojošā naudas attīstības gaitai, redzams, ka priekš zelta valūtas ieviešanas, kad kā nauda cirkulēja abi metali, vienmēr viens no tiem bija dominējošais. Ne ar kādiem līdzekļiem nespēja uzturēt to abu cirkulāciju. Metalls, kura tirgus vērtība krita zem noteiktās nōminālvērtības, izspieda otru, dārgāko metallu. Tarificēt abu metallu vērtību attiecības likumdošanas ceļā bija neiespējami. Viens metalls pastāvīgi bija spekulācijas objekts. Ja tas notika laikmetā, kad sidraba ieguvumi nepārsniedza 10-20 milj.oz. gadā, tad nostabilizēt un uzturēt tā vērtību tagad, kad sidraba ieguvumi ir 10 un pat vairākkārt lielāki, pilnīgi neiespējami. Sidrabs, tā milzīgo ieguvumu dēļ ir kļuvis nevērtīgs, tāpēc dabīgi, ka to nevar lietot kā naudas metallu.

No naudas vēstures zināms, ka nevērtīgākais metalls pakāpeniski ticis izspiests no vērtīgākā. Cilvēce savā saimnieciskās attīstības gaitā lietojusi naudas vietā gandrīz visus tai pazīstamos metallus, līdz beidzot tā apstājās pie zelta kā vērtīgākā. Ja pielaiž sidraba remonētizāciju un nostāda to blakus zeltam kā naudas metālu, tad to pašu var darīt ar pārējiem metāliem.

Saimnieciskai dzīvei par pamatu jābūt kādam objektīvam mērogam, pie kura pieturēties aplešot vērtības. Šim mērogam jābūt vērtīgam, vispār atzītam un nesvārstīgam. Ja šis mērogs sāk svārstīties, sabrūk visas saimnieciskās dzīves pamati. Sajūk visi rēķini par vērtībām un nonāk chaotiskā stāvoklī. Pasaule šādus stāvokļus jau daudzkārt pārdzīvojusi. Sevišķi spilgti vēl nesenā pagātnē - inflācijas laikmetā. Ja nauda zaudē savus pamatus, sekas ir neaprostāmas. To pārdzīvojušas visas valstis, bet sevišķi to izjuta Krievija un Vācija, kur nogāja līdz tādām absurdam, ka iegūstot kādu lietu, uz vieniem svaru kausiem lika preci, bet otriem naudu. Tāds bija stāvoklis, kad trūka šī objektīvā mēroga.

Tikai zelts var būt par šo mērogu sava retuma un dārguma dēļ. Remonētizējot sidrabu, mums šo mērogu būtu divi. Kamēr to attiecības ir nesvārstīgas, neērtības tas nesagādā, bet tiklīdz tās sāk svārstīties, jūk visi saim-

nieciskie aprēķini, sākas spekulācija ar vienu metālu, ko nevar uzskatīt par veselīgu saimniecisku parādību.

Pacelt sidraba vērtību iespējams, bet tikpat labi var pacelt arī kādas citas atsevišķas preces vērtību, ja panākta zināma vienošanās. Ka šādas vienošanās panākšana ir grūta, redzam no piedzīvojumiem. Ja nu tomēr vienošanās attiecībā uz sidraba vērtības pacelšanu panākta, noslēgtas attiecīgas konvencijas un līgumi, tomēr dzīvē tos izvest neiespējami. Saimnieciskais egoisms ir ārkārtīgi stiprs. Tiklīdz kāda līgumslēdzēja puse redzēs, ka tai vienošanās neizdevīga, tā zaudē, līgumi un konvencijas netiks pildīti. Cik grūti ir ar sankciju piemērošanu pret līgumlauzēju, mēs redzam no pašreizējiem notikumiem Ženēvā, kur taisās sabrukt tāds institūts, kuŗa pastāvēšana tiešām būtu ļoti vēlama visai cilvēcei.

Ja arī paceltu sidraba vērtību, tad tomēr tas būtu tikai uz īsu laiku. Nostabilizēt to neizdosies. Pastāvot augstākai vērtībai, visi tezaurētie sidraba krājumi tiks likvidēti, jo reti kāds ticēs šādai ilgstošai sidraba vērtības pastāvēšanai. Tāpat sāksies pastiprināta sidraba produkcija, kas kopā ar likvidējamiem sidraba krājumiem radīs tik lielu piedāvājumu, ka atkal neizbēgama tā vērtības krišana. Var iedomāties, kādu stāvokli tas radīs, ja valūtu sistēmas būs dibinātas arī uz sidraba. Sāk-

sies sidraba inflācija, kas nemaz nav labāka par papīra inflāciju.

Ja nu tiešām gribētu nākt pretim sidraba producentiem un krājumu īpašniekiem, varētu vienoties par sidraba pastiprinātu izlietošanu citādiem mērķiem. Ja visa pasaule atzīst, ka kāda grupa jāatbalsta, teorētiski tas būtu iespējams. Varētu uzlikt pienākumu katrai valstij gadā izlietot zināmu daudzumu sidraba. Tas tomēr nebūtu vēlams, jo tādā gadījumā to pašu varētu prasīt arī citu metālu producenti. Tad jau labāk vienoties par tāda produkta patēriņa palielināšanu, kuŗa ražošanā ieinteresētas lielākas masas. Eksperimentēt ar valūtu sidraba producentu un krājumu īpašnieku interesēs nekādā gadījumā nevar, jo valūta ir pardaudz svarīgs instruments visai cilvēcei.

Bimetallistu apgalvojumi, ka zelta trūkst jau tagad un nākotnē pasaule pārdzīvošot vēl lielāku tā trūkumu, ir nevietā. Sakarā ar tehnikas progresu, jauniem paņēmieniem metallurģijā, zelta ieguvumi ar katru gadu pieaug. Bez tam pasaulē ir milzīgi neizpētīti apgabali, kuŗos, pēc visām pazīmēm spriežot, ir ļoti daudz zelta. Ka pasaule necieš zelta trūkumu, rāda statistika par centrālbanku zelta krājumiem, kas turpina pieaugt. Tāpat arī apgalvojumi, ka pasaules pašreizējās saimnieciskās depresijas cēloņi ir zelta trūkums, neiztur kritiku.

Nav noliedzams, ka pasaules valūtārais stāvoklis prasa nekavējošas reformas. To atzīst kā zinātnieki, tā arī praktiķi, saimnieciski darbinieki. Par to tiek runāts konferencēs un sanāksmēs, bet, diemžēl, ne pie kādiem rezultātiem netiek. Nevar teikt, ka pārdzīvojamās krīzes iemesli būtu tikai monētāras dabas, tomēr, ja nokārtotu valūtārās problēmas, tā ievērojami tiktu mīkstināta.

Jāvēlas, lai tiktu atkal atjaunots zelta standarts un lai valūtas bazētos uz zelta. Jāpanāk vienmērīgāka zelta sadalīšana, ko var izvest ar veselīgu kreditpolitiku. Ja šie divi jautājumi tiks šādā garā atrisināti, atkritīs liela daļa tagad pastāvošo aizliegumu, kas stiprā mērā traucē saimniecisko brīvību un krīzi vēl padziļina. Pilnīgi nevajadzīga ir prasība pēc sidraba remonētizācijas un dubultvalūtas atjaunošanas, jo viņa radīs vairāk ļaunuma nekā labuma, tāpēc tā noteikti atraidāma.

&&&&&

I z l i e t o t ā l i t e r ā t ū r a .

- 1) Z.P. E v z ļ i n - Dēngi, I d.
- 2) Z.S. K a c e n e l e n b a u m - Učeņije o dēngach
i kredite.
- 3) K. H e l f f e r i c h - Das Geld.
- 4) G. O b s t - Geld- Bank- und Börsenwesen.
- 5) R. Kerschagl - Die Zukunft des Silbers. gad,
- 6) Dr.G.Cassel - Das Geldwesen nach 1914. u
- 7) R. P a t e n o t r e - Währungsnot der Welt.
- 8) Prof.I. F i š e r s - Saimnieciskā sabrukuma pārva-
rēšana.
- 9) T.E. G r e g o r y - Das Silberproblem.
- 10) „Economists” Nr.20 - 1930.g.
- 11) „Economists” Nr.8 - 1929.g.
- 12) „Economists” Nr.6 - 1931.g.
- 13) „Economists” Nr.22 - 1931.g.
- 14) „Economists” Nr.23 - 1931.g.
- 15) „Economists” Nr.1 - 1932.g.
- 16) „Economists” Nr.3 - 1932.g.
- 17) „Economists” Nr.19 - 1932.g.
- 18) „Economists” Nr.9 - 1933.g.
- 19) „Economists” Nr.6 - 1935.g.
- 20) „Economists” Nr.10 - 1934.g.

- 21) „Ekonomists" Nr.2/3 - 1935.g.
- 22) „Ekonomists" Nr.17 - 1934.g.
- 23) Bankarchiv Nr.16 - 1935.g.

-oOo-